

POEZIE

Česká knižnice
klasická díla v textově spolehlivém vydání
www.kniznice.cz

Večerní písně

*A rajskou krásou vzplane nebes tvář,
že láskou k noci vzhoří celý svět.*

Shakespeare (*Romeo a Julie*)

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

28

Tak mnoho věcí na světě,
k nimž člověk klíče nemá,
a všechněm jeho otázkám
vždy odpověď jen nemá.

To lidské srdce — strastí v něm
jak hejno vlků vyje,
a přec to srdce, bože můj,
jen samé lásce žije.

A schopno lásky takové,
že až by člověk šílel
a zklamán jak ten holoubek
na věky věků kvílel.

32

Tak temnomodrá nebes bář —
a hvězdičky jak zlato;
člověku divno u srdce,
když tak se dívá na to.

A těch hvězd stále víc a víc,
že ani konce není —
a přec tam není každyčka
ta hvězda k nalezení.

Jen když v dvě srdce mladinké
dech první lásky vychází,
tu na tom modrém nebi též
prý nová hvězda vchází.

A v jednom-li z těch srdcí dvou
květ lásky schne a vadne,
tu z toho nebe modrého
i zlatá hvězda padne.

44

Hej, jaká radost v kole
a v náručí mít holku!
Pojď, bledý hochu, tančit —
já dám ti zahrát polku.

Aj, bledý hoch se zachvěl,
jak mráz by mu vjel v oudy,
a po těch bledých tvářích
mu tekly slzí proudy.

45

„Nedobře lidem bez zpěvu“ —
tak bůh v svých soudech mluvil —
a stvořil lidem básníka
a to mu věno uvil:

„Co živ jsi, neměj pokoje,
jen o bolestech zvídej
a v naději vždy oklamán
chleb svůj jen v pláči jídej.

Nech srdce na krev zderou ti —
ty na tu krev se dívej,
nech štvou tě po všech končinách —
ty miluj je a — zpívej.“

Ten lós nám pěvcům obecný.
Svět zná jen naše zpěvy,
však co nás k zpěvu pohnulo —
to žádný v světě neví.

Pohádky z naší vesnice

Česká knižnice
klasická díla v textově spolehlivém vydání
www.kniznice.cz

Dražba

Kravičku vedou ze chlěva,
dvůr plný, sotvaže stačí,
na prahu vdova omdlévá
a škytá v oněmlém pláči.

Dráb z drsných vyvolá plic:
„Pět zlatých poprvé, kdo dá víc?“

Na prahu zalká žaloba:
„Mé děti, robátka milá,
života naše zásoba,
váš chléb a jediná síla!“ —

Dráb z drsných vyvolá plic:
„Pět zlatých podruhé, kdo dá víc?“

„Otce smrt náhlá zlomila,
pět dítek při holé dlani
a já se v práci zchromila,
kde vzít a doplatit k dani?“ —

Dráb z drsných vyvolá plic:
„Šest zlatých poprvé, kdo dá víc?“

„Z telátka jsem ji chovala;
když jsme ji na pastvu vedli,
každou jsem chrůpěj žehnala,
vždyť z mléka děti mé jedly!“ —

Dráb z drsných vyvolá plic:
„Šest zlatých poprvé, kdo dá víc?“

„Každou jsem zvedla travičku,
jíž mléko sladne a tuční,
děti si sedly k ohníčku
a byly na pastvě učni.“ —

Dráb z drsných vyvolá plic:

„Šest zlatých podruhé, kdo dá víc?“

„O hladu, a přec bezpeční!
Groš za sýr ukápne v schránku —
byly to hody sváteční,
když zbylo na pomazánku.“ —

Dráb z drsných vyvolá plic:

„Šest zlatých podruhé, nikdo víc?“

„Hrozná to, děti, siroba!
Šest zlatých za moje muka!
Prázdná je naše zásoba —
tak srdce matčino puka!“ —

Dráb z drsných vyvolá plic:

„Šest zlatých potřetí, nikdo víc!“

Na matčině rově

Zemřela matka v žalu a stesku —
matičko drahá, jak se to spí?
Neb co je rosa květnému lesku,
vláha i rosa zemřela s ní.

Ach měla rosy, měla jí třeba
dceruška — růže, poupě i květ,
mnoho jí pláče, nedosti chleba,
šla tedy s pláčem v daleký svět.

Volali na ni mladí i staří:
„Pojď, růže, zjasni nebeský hled,
utřem ti kapky z květoucích tváří,
dej nám jich sladký zlíbati med.“

Líbal ji jeden s hladoučkou lící,
líbal jí oko, z červánků ret,
a tu se zdálo, co lehko říci,
že sňali ráj v hru mladistvých let.

A tu se zdálo, lehko co věřit,
luna i hvězdy tkaly jim sen,
krásný ten svět jich ráj nemoh změřit,
byl to pln vůně májový den.

A tu se zdálo, těžko co bývá,
sen jich že nemá probuzení,
že dokud růži slaviček zpívá,
jaro je věčné, bez znavení.

A tu se stalo jak v té pohádce,
že se to všechno rozplynulo
a že co na rtech zulíbal sladce,
vzdechů se z nich pak vyřinulo.

A tu se stalo, často co bývá,
bez rosy růže, pustý byl svět,
a co se slzí zoufale skrývá,
vyteklo na tvář z pramene běd.

A kde si lehla, bez klidu spala,
a kde se kryla, hrozný byl krov,
bloudila světem, hledala, štkala,
až našla matku a její rov.

A na rov klesla schýlená růže:
„Matičko drahá, poslyš můj žal,
srdce by ztichlo, ale nemůže,
žádná tu kapka, hrozný tu pal!“

A co nenašla v celičkém světě —
matičky rov jak poduška změk,
kapala rosa jak v teplém letě
a noci spánek do očí tek.

A černým stínům zamknuty brány —
zamklo je k matce povzdechnutí,
matčiny prsty zavřely rány —
ach kdo by přál jí procitnutí?

V lomech

Do lomů jde Bárta zrána,
skály láme, zpěvrhá,
hromu klín je každá rána,
div se země nestrhá.

Zastaví se v mutném stesku:

„Tak jsi, země, bohata,
knížatům dáš slávy, lesku,
trůn i palác od zlata.“

A zas buší v horkém potu:

„A co červ já chudobný!
Palác můj je sotva z plotu,
boudě psí spíš podobný.“

Ale mít tak z tvého lože
jeden kámen ze zlata,
ženu nato — panebože,
byla by to záplata!“

Zabeře se v rozjímání,
ruce klade do klína —
co to plá mu v tvrdé dlani?
Zlata plná slitina.

Hned se kámen v palác klene,
prostřed bílá komnata,
v síních stoly rozprostřené
pro pány a knížata.

Na stolech, co hrdlo ráčí,
vína, jídel na stohy,
hudba drnká na pavlači,
až to trhá pod nohy.

V síních tenké vodojemy,
v tanci dívčí kročeje,
zrovna jak když s liliemi
samé růže proseje.

A ty růže světlo v oku,
lilje hlavou pokynou:
„Bárto, Bárto, hni se v kroku,
vyber si, však jedinou!“

Hned se v živý věnec klenou
rty a šíje bělostné,
všude, na rtech, na ramenou
vděky jsou tak pohostné.

Měkce obtočí ho k sobě,
sladce mluví: „Náš jsi, náš,
sláva tobě, sláva tobě,
jednu-li jen zulíbáš!“

Bárta je však samá láska,
líbá všecky v beztrudí,
vtom zeď od základů praská —
ráz! A on se probudí.

Tentam z ruky poklad zlata,
palác, síně, přístěny —
v dlani mozol a kus dláta,
náruč bez děv, bez ženy.

Vstal a hned si žáhu spraví,
rukávy si vykasá,
pere do skal, až se taví,
až se země otřásá.

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Bouře

Ve vsi ticho. Tu se hluku
jednou za rok natropí,
když hoch dívce podá ruku,
neb jí rakev přiklopí.

Ve vsi klidno. V šeru tenkém
klidu ještě přibude,
ledaže hoch pod okénkem
dívce píseň zahude.

A tak mírno, jako k svátku,
zvonek spouští klekání — — —
vtom jak vichr kolem statků
letí čtyři huláni.

Zastaví se u hospody:
„Hejda, pivo, šenkýři!“
Šenkýř smeká v dobré hody —
nese piva pro čtyři.

Pánbůh s vámi, co ten čtvrtý?
Na kůň svázán provazy,
ran má, jak kdy uštván chrty
jelen k hrobu dorazí.

Hlava k prsům jako zvadlá,
ruce v provaz zavity,
prsa jako bez dychadla
a rty rudě podlity.

„Jenom krůpěj podejte mi!“ —
Šenkýř znova načepí,
hulán džbánek srazí k zemi,
až se rozlít na stěpy.

Sousedé se tlačí mnozí:

„Co to probůh znamená?“
„Ani slova!“ hulán hrozí
a sňal píku z ramena.

Jeden soused šedovlasý:

„Račte, páni, dovolit —“
„Koním, chceš-li, na ocasy
dám tě vedví rozpolit!“

Hurá! Zas už větrem letí:

„Co as čeká viníka!
Zachraň, bože, našich dětí,
až to kosti proniká!“

A zas ve vsi ticho, k svátku,
zvonek skončí klekání
a tam hoch jde přes zahrádku
na nejsladší číhání.

Cikánská večere

Cikáni k ohni táboří.
Hráb starý do popele
a řadou mladý hovoří:
„Já ukrad len a sele.“

Tvář starou úsměv přeletěl:
„Kdes nechal sestru Tekli?“
Hoch zarazil se bled a děl:
„Tu za mne v pouta vlekli.“

Tvář stará v klid se namáhá,
zrak jako z jámy hledí:
„Za len ji svlekli donaha,
teď u rychtáře sedí.“

Žár praská, starý přikládá,
len rukou v délku měří,
len rychle v šňůru dopřadá:
„Teď jez; až po večeri.“

Žár voní, jiskry vyletí
a starý v očích pátrá:
„Vám sestru nechal v zajetí,
kdo chce mít z něho bratra?“

Kol ticho; k jídlu zasedli,
dým voní, k vrbám stoupá —
cikáni k spaní ulehli,
hoch na vrbě se houpá.

PUBLICISTIKA

Česká knižnice
klasická díla v textově spolehlivém vydání
www.kniznice.cz

Cestopis na Oupor

Mělnická krajina! Když se na ni zasměje slunce, odpovídá úsměvem rozsáhlá rovina, v jejímž středu v lesklé modro odívá se Říp; chce-li nebe se kaboniti, Říp to cítí nejprvé, zahalí si čelo a po něm přestane se usmívati krajina. Není romantická, ale když praotec Čech ji uviděl tak otevřeně přímou z Řípu, zalíbila se mu a usadil se v ní. Jest střízlivá jako ten chleb náš vezdejší v otčenáši, ale jest úrodná, jest vtělený chleb náš vezdejší. Mělnická skála k tomu chlebu nalévá víno; a víno a chleb jest nejslavnějším výrazem našich dějin.

Nevím, zdali proto, že tam nejprvé jsem si zamiloval modrou oblohu a pod ní vše, co roste a květe; že tam dětskými hrami počal mne vábiti život, ves, pole, Vltava, na níž lodě s bílými plachtami poprvé zarazily mne svou vážností, že jsem se počal ptáti, odkud a kam — nevím proč, ale miluju mělnickou krajinu a dosud o vše, co mně milé, s ní se dělím a na ni přenáším.

Střízlivá to krajina; pole se střídá s polem, lesu sotva uvidíš, pahorek tam vzácností. Ale je v ní kus poezie, jemuž není rovno. Jest v ní kus země, kde Vltava s Labem se počínají umlouvati o společnou pouť, kde Vltava Labi vypravuje o Šumavě a toto Vltavě o Krkonoších. Jest v ní místo, kde jedna řeka s druhou se hádá o přednost své kolébky: Vltava vynáší Šumavu, Labe vynáší Krkonoše. Jest tam místo, kde Vltava jako na ukázkou a na pochluvení přinesla s sebou kus

Šumavy a Labe na ukázkou a na pochluvení kus Krkonoš — hádejte sami, zdali jsou lepší Krkonoše, zdali jest lepší Šumava. Tam to máte obojí v jednom, kus toho i onoho; máte to v onom jazyku, v onom úzkém pruhu půdy, která dělí ještě Vltavu a Labe, než se sejdou docela. Ale necht' mají Krkonoše přednost, necht' má přednost Šumava, kdo tento jazyk navštíví, pozná, že mají obě řeky krásouchť — přeneslyť sem překrásné věci svého domova. Tento kus poezie v střízlivé krajině mělnické, tento překrásný pruh mezi Vltavou a Labem jest *Oupor*. Projděme se v něm, za procházku stojí.

Vyděme sobě v čas, kdy pole již valně dozrávají a nastává doba sena. Na polích nevidíme ještě žence, zato na lukách jest pilno a živo. Červnové slunce se drží, po poledni má vřelou krev a zahřeje, čeho se dotkne. Jdeme podél břehu Vltavy, směrem k Mělníku. Od Vrbenského přívozu odbočíme na vozovou cestu a ta nás vede na Oupor. Pokrajem vidíme listnaté lesíky, nepatrné lesíky. Po obou stranách vozové cesty zvedá se dozrávající bujné obilí, před námi uzavírá rozhled zas jiné stromoví; jsme jako ve kruhu polí, vroubených stromovím. Potkáváme vozy prázdné i naložené, a poněvadž nejsme tu orientováni, zastavíme se s vozkou.

„Jdeme dobře na Oupor?“

„Dobře; tady je Oupor.“

„Kdepak jsou tady nejhezčí místa?“

Vozka nám jaksi nerozuměl a odpovídá: „Tady nejsou žádná nejhezčí místa.“

„Slyšte, příteli, kde se vám tu na Oupoře nejlépe líbí?“

„Líbí se mi tu,“ praví nám, ale tak, jako by nám chtěl dáti na srovněnou, bychom ho déle neměli za blázna.

„Kdepak bychom se poptali?“ tážeme se.

„To budou vědět ve dvoře, ta cesta vede do dvora.“

Jdeme dále vozovou cestou a vidíme již panský dvůr. Před dvorem potkáme bělovlasého hošíka.

„Chlapče, kdepak jest to tu nejhezčí?“

Chlapec na nás se dívá nedůvěřivě a jako by se nám divil; pak se pousměje a praví: „Tady není nic nejhezčího.“

„Počkej; snad si přece rád někam tady vyběhneš, kde se ti obzvláště líbí?“

„Mně se nic nelíbí obzvláště.“

„Nu, krajina, kde jsou veliké stromy.“

„To já nevím.“

„Je-li pak ve dvoře jaký moudrý člověk, který by nás tu provedl, aneb nám pověděl?“

Chlapec ještě více se usmál. „Tady není žádný moudrý člověk.“

„Snad přec, poklasný, šafář —“

„To jsou poklasný a šafář, ale žádný moudrý člověk.“

„Pan správce —“

„To taky není žádný moudrý člověk.“

S hochem tedy také nelze se smluviti, musíme do dvora. Tam ptáme se po šafáři, poklasném, po autoritách dvora — nikdo doma, vše v polích a na lukách, a koho se ptáme po té pěkné krajině na Oupoře, každý nám odpoví jako ten vozka a jako ten chlapec. Vůbec nic není těžšího než ptáti se prostého venkovana po pěkné krajině a učiniti se mu srozumitelným.

Prohledáváme dvůr, abychom přece někde se zeptali a v nedostatek moudrých lidí alespoň našli člověka. Stodola jest otevřena, do té zaměříme. Ve stodole skládají seno.

„Příteli, chceme vidět to nejhezčí místo na Oupoře, povězte nám cestu.“

„O tom já nevím.“

„A kdo o něm ví?“

„Tady nikdo.“

Jsmo opět v koncích. Vzpomněl jsem si, že Oupor náleží knížeti Lobkovicovi, a ptám se:

„Přijíždí sem někdy pan kníže s hostmi?“

„Přijíždí.“

„A kam je vozí?“

„Tady po Oupoře.“

„Líbí se mu tu nějaké místo obzvláště, kam s nimi jezdí?“

„To nevím.“

„Ku starým, vysokým dubům —“

„A, k dubům! To jezdí. To už vím. To jsou ty staré duby, k těm jezdí. Vloni tu měl malíře a dal si je schvalně omalovat.“

Chválabohu, už nám jeden člověk rozumí! „Příteli, nemohl byste nám ukázati cestu k těm omalovaným?“

Přítel nám vypravoval asi, abychom šli vpravo, pak tam někde se dali vlevo, potom zas vpravo a tam někde že už to je. Ale povšechný směr nám přece ukázal, takže jsme se mohli vydati na cestu k dubům, které si dal pan kníže omalovat.

Za dvorem počínaly se rozstíratí nejkrásnější louky vždy do kruhu aneb do polokruhu, na všech stranách vroubené listnatými vazy, duby, olšínami apod. Na lukách ženské rozhrabávaly seno aneb je dávaly do kup, jinde z kup nakládali je do vozů, na jiné louce seno teprv sekali.

Bylo to veselé podívání na tu veselou práci. Kosy zvučely, hrábě v suchém seně šustily a všude vůně až omamující. Kdyby člověk nic jiného neviděl než tyto louky Ouporu, každou jako zelený kruh, vroubený tím zamýšleným stromovím, cesta sem stála by již za to.

Když jsme přecházeli přes louky, děvčata a ženy ustaly vždy na chvíli od práce, aby se na nás podívaly. Ten, kdo byl u nich dozorcem, přibližoval se nám, jako by na nás bylo vidět, že hledáme a potřebujeme poučení, neboť jsme šli pouze směrem udaným nám ve dvoře, nic nedbajíce cesty a také o cestě nevědouce.

Tu jsme opět na louce, vroubené dokola několika řadami stromů s temnou zelení listů. Louka s jasnou zelení jako jezero a stromy kolem jako břehy; ty travičky na louce jako hravá mládež a ty stromy kolem jako zamýšlení duchové, obři. Obzor se nám tu ztrácí, vidíme nad sebou pouze tolik modrého nebe, mnoho-li nám ten kruh vysokých stromů propouští, mnoho-li se toho nebe vejde, aby bylo stropem nad těmi dokola rostoucími sloupy. Sekáči kladou trávu v několika řadách, a když nás uviděli, zastaví se v práci, vyzvednou kosy, vyndají za pasem brousek a zvoní jím o kosy. Jeden z nich pozoroval, že chceme se ptáti.

„Jdeme tady dobře k dubům?“

„K dubům? K jakým?“

„No, víte, k těm —“

„Tady jsou všude duby.“

„K těm, které si dal pan kníže malovati.“

„A, k dubům! Víím, víím. Ale pane, tou cestou byste tam dnes nepřišli. To bloudíte.“

„Neděláme si nic z bloudění. V kterou tedy stranu?“

„To je těžko. Je to v tuhle stranu, ale to byste šli přes samé močály. Chcete-li obejít, to raději tamtudy.“

A ukázal nám cestu tamtudy. V směru tom stál člověk a cosi okopával. Když nás uviděl, také ustal v práci, podepřel obě ruce o motyku a hleděl k nám. Jako by věděl, oč se nám jedná, pravil, když jsme se přiblížili k němu, jako pro sebe: „To je těžko, když člověk tady nezná cestu; to snadno zabloudí.“

Když to pověděl a my přešli, jal se opět okopávat a já rozjímal, zdali může býti pravdivější průpovědi. Nezná-li člověk cestu, snadno zabloudí.

Ale zdaž možná blouditi tam, kde vše jest již krásné, kamkoliv se podíváme? Což na tom, pakli cesta tudy nevede? Stromoví počíná houstnouti a vidíme již jednotlivé velikány. Vejdeme-li do toho stromoví, slunce se nám skrývá, jsme v pološeru a ta louka, která se nám za ním opět objevuje, jako by nepatřila více k ostatnímu světu. Barva její jest dotemna, zeleň její má cosi nevlastního; vše jest jakoby těžké, vzduch těžký, tráva těžká, světlo pochází od jiného slunce. Cosi jako by po člověku sáhalo, vábí to a hrozí to a tělo jako by obešel mráz. Jest odpoledne, a tu jest nám, jako by bylo podvečer; a kdyby bylo podvečer — na této louce uvěříte, že jsou víly, tento zvláštní kolorit musí míti zvláštní své obyvatele.

Avšak tu ještě setkáváme se s člověkem, snad s poklasným, snad s šafářem. U toho se budeme moci poučiti na další cestu. Potkati na prahu pralesa lidskou duši jest tolik jako zastaviti se u pramene v parný den a posilniti se douškem na cestu.

„Příteli, jdeme tady dobře k dubům?“

„Dobře, ale není to nic platno.“

„Co není platno?“

„Jít k dubům.“

„Proč by nebylo nic platno?“

„Jsou všesky nastojato.“

„A jakž by měly být?“

„Nu, chce-li si člověk dub prohlednout, musí být naležato.“

„My ale chceme si dub prohlednouti nastojato.“

„Pro mne, spánembohem, ale není to nic platno.“

Můj ty bože, co má ten člověk s tím ,není to nic platno“?

„Poslechněte, příteli, jdeme tudy dobře k dubům?“ ptám se znova, abych ho přivedl k rozumné odpovědi.

„Dobře, ale je to marné.“

Už zase tak začíná. „Proč marné?“

„Není žádný naležato; a nastojato neprodáváme.“

„Co nám po tom, jak prodáváte —“

„Vždyť se ptáte na duby?“

„Arciť.“

„Cožpak nechcete koupit?“

„My?“

„Cožpak nejste truhlář?“

„Já?“

„A, to je jiná; já myslil, že jste truhlář.“

„Nikoliv, příteli. Víte, já jsem takový člověk, který má z krásných dubů náramnou radost, ale koupit je nechci. Jsem člověk, který kvůli krásným dubům v krásné krajině jde třeba několik mil cesty, ale truhlář nejsem. Jsem člověk, který vůbec miluje vše, co jest krásné, ať jest to na prodej, neb není, ale nekupuju to nikdy. Jsem člověk, který dovede se na jediný strom dívati celé odpůldne a srdcem hopkovati po něm jako ten střízlík, když probírá větvičku za větvičkou, ale truhlář nejsem. Jsem člověk, který kdykoliv ptá se po dubech, nikdy marně k nim nejde, ale nekupuju je; vždy si z nich něco odnesu, ale truhlář nejsem.“

Nyní se ten milý muž díval na mne, jako by si myslil: „Co s ním; má o kolečko víc!“ A nahlas řekl: „Aha, k dubům, jen tak se podívat, už vím.“

„Nu, a jdeme tu dobrou cestou?“

„Dobrou, to je hnedle tady.“

„Děkuju vám; vida, tedy jsme se přece dohodli o těch dubech.“

„Nu, já myslil, že tenton, truhlář. Ale když tenton, jen tak podívat, také dobře. Ale to vás musím kousek vyprovodit, znám dobře cesty.“

A dobrý ten muž, který s námi měl taký kříž a my s ním, vyprovodil nás a ukázal nám bližší cestu.

„To se stává často, že tenton, truhlář,“ pravil jako na rozloučenou.

„Inu, pravda, hezké jsou, dříví výborné, ale nastojato. Člověk to také pozná, rozumí-li tomu, ale naležato je to jinší.“

Pak odešel.

A my se nacházeli opět na pokraji jakoby louky, vroubené do kruhu stromovím, ale jaké to louky! To již nebyl docela úsměv lučin, na které jsme přicházeli poblíž dvora, tu bylo vše jako vážností prosáklé. Tráva, možná-li to tak jmenovati, této louky sáhala nám až po ramena, a když po cestě, kterou nám náš sprovoditel ukázal právě uprostřed louky, ubírali jsme se kupředu, místy až jsme do ní zapadali, jako bychom šli uprostřed polí mezi nejvzrostlejšími obilím. A kolem dubové velikáni větve své tak rozestírali nad loukou, že málem tvořili nad ní střechu, paprskům stěží proniknutelnou, střechu to, od níž i louka se barvila pološerem.

Jdeme-li v polích za vysokého obilí, jest nám veselo. Celé modré nebe nad námi a z polí k němu pryská ptačí zpěv. Ale vysoká travina, kterou jsme šli tady, nic neměla veselého. Nebe sotva jsme viděli a jeho barva byla cizí. Ptačí zpěv tady se neozval žádný, ani cvrček nepromluvil, ani motýl se nezahoupal. Zato člověk leká se vlastního šustu a první jest myšlénka, že to šustí had. Jediným mžikem jest nám, jako bychom kráčeli tropickou prérií, a nezbavíme se pomýšlení, že by tu nečíhal v té houštině jedovatý plaz.

Avšak nečíhal tam. Přešli jsme touto lučinou, přenešenou sem ze Šumavy, a po cestičce, kterou jsme neztratili, přišli do houštiny stromů takové, že nám bylo pojednou, jako by slunce bylo již dávno zapadlo a na nebi měly se objeviti měsíček a hvězdy.

Stromy, vesměs listnaté, jsou tu všeho druhu. Ale pány všeho jsou duby tak mohutné a v takém množství, že se tisknou dojemem

svým docela v popředí a právem celou naši pozornost k sobě strhnou. Měříme ten a onen svým náručím, ale musíme hezky několikrát náručí rozevřít; o obejmutí není ani řeči. Ale nelze také přistoupiti ke každému dubu, abychom jej měřili; jeť mnohý tak obrostlý kolem dokola bujnými, vysokými travinami, pichlavými i nepichlavými, jako by si schválně byl utvořil kolem sebe plot.

Jdoucím dále jest nám, jako by ani nebylo možná, že jsme ještě před půlhodinou viděli modré, jasné nebe a ty usmívavé lučiny. Jest nám, jako by to ani nebylo pravda, že jsme v krajině mělnické, tak otevřené, tak strážlivé, a tážeme-li se samých sebe, jak dlouho nám bude jíti tímto lesem, jenž má všechny vlastnosti pralesa, musíme si skoro odpovídati, že dnes již z něho nevyvážnem, že nelze sobě mysliti, aby nablízku spojovalo se Labe s Vltavou, kde by tomuto divadlu byl již konec. Vzduch kolem nás má barvu těch stovčých kmenů, jdeme jako podzemními chodbami v temnu a oko naše zne-náhla tomu uvyká. Kdyby nás sem někdo přenesl ve spaní aneb se zavazanýma očima, tuto pak nás probudil aneb oči nám rozvázal a řekl: „Jsi asi hodinu cesty od Mělníka,“ věru bychom sobě myslili, že větší šalby a lži není pod sluncem.

A přec je tomu tak.

Kolem nás nikde ani hlasu. Ani list se nepohne. Kdežpak by to listům na těchto velikánech stálo za pohnutí, třeba mírný větřík na ně dorážel! Větřík si to odbude všude tam na pokraji s travinami, s mlázím, s ohebnějšími tvory v rostlinstvu. Ale sem! Jen tak že chvíli jakýsi táhlý dech se ozve; ale to snad stromy samy o své ujmě tak oddychují, bez větříku. Větřík! Toť cosi příliš laškovného sem, těm vážným mudrcům. Ten tak někam jen na louky, kam se odváží včelka a motýl — ale sem! Sem by musil se ohlásiti hodný vítr, aby ti stromové s ním se dali do řeči, neřkuli do hry. I příroda má svou aristokracii ducha.

Nikde ani hlásku, jen naše kroky šustí a naše srdce tluče tajemnou rozkoší. Na cestě, po které kráčíme, čas od času uvidíme veliké, složité pastě v zemi, snad pro tchoře, snad pro lišku, dojista pro nějakou škodnou. Žeť pastem nerozumíme, obejdeme si je a pak holí zkoumáme, kde to sklapne. „Taková past asi dlouho se načeká,“

myslíme si; „vždyť tu nikde ani živého tvora, neřkuli aby se sem přišel naschvál chytit.“

Ale sotva to domyslíme, větve nad námi zachrastí, vzduch zašumí — krá, krá! volá jakýs opeřený dravec, máchá mocně křídly a uletuje odtud. Bezpochyby tady nad pastí číhal, kdyby se něco chytilo, aby hned mohl tomu vyklovati oči a uspořil si honbu. A my mu to snad svými kroky zkazili. Krá, krá! ozývá se to ještě, a celým lesem kolem nás to hnulo, a nám jest, jako bychom celý les slyšeli si povídat od větve k větvi: „Dravec tu seděl a uletěl.“ Dojista že tyto větve málokdy bývají vyplašeny podobným křikem; nač by se zákeřník tak nezapně prozrazoval?

Díváme se tím směrem, kam uletěl; ale kdežpak v té houšťce větví, v tom nedostatku světla možná čehos rozeznat podobného? Oko tu vnímá vše jenom u rozměrech velikánských; jen ucho by stačilo na podrobnosti a ty nám zanikají v dálce. Krá, krá! ozve se to ještě jako na rozloučenou a pak jest opět ticho jako předtím. Stromy domluvíly, jiná věc jim nestojí za řeč.

Díváme se vpravo, díváme se vlevo, zdali kde jest jaký svit, který by nám ohlašoval, že někudy již odtud vyvážnem, ač se nám tu docela nestýská a chtěli bychom, aby tato cesta trvala třeba více než celý den. Nikde ani stopy po svitu. Přáli bychom si, abychom měli tu obratnost v pohádkách, vyléztí na některý ten strom velikán, rozhlédnouti se z něho a změřiti okem tu prostor, která nás tu drží v líbezném klamu, že cestujeme pralesem. Vždyť oku, přehlížejícímu Oupor ze skály mělnické, se zdá, že ani nestojí za řeč ten pás, jímžto my se právě procházíme a jenž nezdá se nyní míti konce.

Však hle, tu! Vpravo se protrhla ta těsná síť stromoví; stojíme pojednou na dosti vysokém, příkrém břehu a u našich nohou valí se voda. Můj ty bože, co to za vodu? Houština stromů nedovoluje nám rozhlednouti se, vidíme právě tolik, co vidíme, a to, co vidíme, nestačí nikterak, abychom si udělali jasný obraz. A jaká voda! Barvena tou tajemnou barvou jako ten vzduch kolem nás, barvou, v které jsem dosud nikdy neviděl vodu. Až to na člověka sáhá, tato nezvyklost barvy, tento docela nový kolorit.

A teče bystře, více během než krokem, řekli bychom koňským klusem. Teče jako jediná hladina, bez šustu, bez huku; ani o jediné vlně nevíme, nic, co by jen trochu zažblunklo, trochu si zahrálo. Jest to Labe? Což by to mohlo být nežli Labe? Nevidím sice víc než asi na deset kroků té vody, o protějším břehu není ani zdání — ale což by to mohlo býti za vodu, ne-li Labe? A ani hlasu v něm. Jako by si bylo vzalo vzor z toho pralesu, do něhož právě přispělo; beze světla, beze zvuku jako ten les. Snad že ani ten větřík by se neodvážil, aby si zalaškoval s vlnkou. A kdež by se tu vzala vlnka, která se hodí do potůčků, do jezer; ale zde! Jest to dojem nadmíru úchvatný, podlé toho němého lesa viděti na pochodu řeku, která rovněž jest docela němá. Dva velikáni, a jdou podlé sebe mlčky.

Jdeme dále vpřed, a tu se nám již vyskytují širší rozhledy na Labe, že vidíme už i protější břeh. Ale výraz řeky jest týž, jako když jsme ji uviděli před chvilkou; zahalena v šero, tajemná ve své chůzi a prosta všeho hlasu. Snad že již ví, kterak družka Vltava jest nablízku, snad že již ovládá jí pouze touha pojmouti v náruč tu, o jejížto krásné kolébce slychala již v Krkonoších — a blízka cíle svého umlká.

Ale přece se nám zachce porušiti toto ticho. Čekáme — vždyť po Labi plovou vory a loď, snad se něčeho dočkáme, snad popluje loď a na ní sobě plavci veselé zazpívají; toť by muselo býti zvláštní, veselý zpěv v této tajemné zámlklosti. Avšak nedočkali jsme se. Jako by nám se to stalo naschvál, ani vor, ani loď nepřicházela, ani hlas to tajemné ticho nerušil, ba ani lašťovičku jsme neviděli, která by po té hladině se proletovala a veselým míhem blížila se k svému obrazu.

Hodíme kamenem do té prchající hladiny. Voda vykřikne, vystříkne, ale nic to nemění její slavnostní tichost; voda i les mají tu svůj sloh a naše mysl rychle vpraví se do něho.

Jdouce cestičkou dále, která jest jakoby naschvál ušlapána pro podobné bludné rytíře jako my, dlouho ještě se napájíme tímto mohutným, celkovitým dojmem, dlouho ještě jdeme šerem i tichem. Tu pojednou i vlevo počne se svitati. A kupodivu ihned vidíme pa-louk kolem dokola obstouplý řadami stromů, jako by to bylo jen

pokračováním tamtěch palouků, po nichž jsme bloudili předtím. A ty palouky skvějí se již zase svou jemnou barvou, temné šero nad našimi hlavami počíná se rozprchávati, na nebi jako by zase zasadil to zlaté slunce a všecko se usmívá.

Jdeme dále a na jiném palouku zvučí již kosy v trávě, sekáči kladou v řadách seno a někdy zazvoní si brousek o kosu. Vlaštovek tam roje, komáry a mušky poletují v četných společnostech a sekáči žertují a popěvují. Vše jest zase tak, jako bylo, nad námi i s námi jediný úsměv — jsme zase v mělnické krajině. Sotva tomu věříme, že bylo vše tak, jak jsme to viděli. Ale bylo tomu tak. Můžeme se ještě ohlednouti, můžeme několik kroků nazpět a tajemné to pološero již již se zase na nás dívá svýma očima.

Jdeme dále směrem k přívozu. Tu již louky a pole se střídají neustále a na louky jeden pohled pěknější než druhý. Co jsme viděli v pralese v množství, vidíme tu již jen jako vzácnost; mohutný dub tu a tam postavil se o samotě, vedle vozové cesty, jako by chtěl poutníkoví říci: „Naše rodina bydlí vlastně tamhle!“

Vozová cesta k přívozu (Hadík aneb Hladík mu říkají) vede rozkošným stromovím, ale pravým překvapením jest přívoz sám. Vyznávám se, že jsem neviděl přívoz podobného půvabu. Na naší straně tu krásnou zeleň stromů a břeh na straně protější, jako by ho vyňal z obrázku! Labe tu má již volný krok, rozhled jest volný, půvab tu docela jiný, než jaký jsme viděli předtím. Před námi se rozvírá idyla se vši svou naivní pohyblivostí, se svým úsměvem i se svou zádušností, protějšímu břehu nemůžeme odolat.

Přicházíme-li jinde k přívozu, pomýšlíme na praktický jeho účel, abychom se dostali na druhý břeh. Ale tento přívoz jest ještě kusem poezie a volá na nás: „Pojď, užij mne!“ Stojíme u něho ještě v zanícení a každý pohled jako by mluvil: „Ejhle, krásný přívoz, krásné břehy!“

Z protějšího břehu sjíždí vůz na prám a na našem břehu přijíždějí vozy naplněné senem. Dva hoši z protějšího břehu vidouce nás odvážali loďku a střelhitě plují přes řeku. Když připlouli k nám, vidíme podle hodin, že nám mnoho času nezbyvá, abychom se před nocí dostali domů — slunce má se k západu.

„Nepojedeme na druhý břeh,“ pravím k hochům, kteří nás očima vybízejí, abychom vstoupili na loď.

„Já ti to povídal,“ praví ten starší z nich k tomu mladšímu, a chtějí zase plouti na druhý břeh. Avšak nelze odolat; tuto musí se člověk převézt. Sednem si, a jen abychom užili tohoto opravdu nejpoetičtějšího všech přívozů, přeplavíme se na druhý břeh, abychom hned se pak obrátili a plouli k našemu.

Vlny labské tu již povyskakují, vypravují si v spěchu, že už jest vidět vlny vltavské...

A vlny vltavské jest taktěž vidět, kterak už čekají.

A brzy nastane povídání o Šumavě a Krkonoších. A budou se chlubit tím i oním.

Komu dáti přednost? Šumavě, aneb Krkonošům? Na Oupoře vi děli jsme oboje v bratrském objetí. Necht' se obejmou i v naší mysli!

Podmořský drát

Vřava válečná, která nám tak nablízku se rozpustila ve vši hrůze své, přehlušila naše smysly v té míře, že jsme ani zpozorovati nemohli, kterak duch člověčenstva na jiné straně si zahrál pochod vítězný, kterak pokrok nynějšího věku s jásotem pravým korunu podal důmyslu, pílì, vytrvalosti, neohroženosti tohoto právě století. Čtenáři se ještě pamatují, s kterakým napnutím sledováno vloni kladení podmořského drátu, jenž měl spojití kolébku civilizace s pevninou Kolumbovou. Snad nesleduje matka s větším účastenstvím osudy vzdáleného svého zápasícího dítěte, než sledován osud tohoto podniknutí od celého vzdělaného světa. Třetina cesty byla již vykonána — mlno se přetrhlo; vyhledané z hloubky více než deset tisíc střeveců přetrhlo se opět a opět, až umlklo docela. Slova jím posílaná zněla zpočátku jasně; znenáhla se mátlala, tratila na souvislosti; bylo to již blábolení umírajícího. Dítě to vskutku zemřelo, podniknutí se nezdařilo.

Tenkrát jsme se domnívali všickni, že alespoň na deset let jest celému podniknutí odzvoněno. Nesmírný kapitál ležel v moři, chuť a podnikavost lidská zdála se omráčena, otupena a ti, kdož radují se z každého nezdaru lidského pokroku, vypínali se s hrdými výpověďmi, že podobná podniknutí náležejí do říše utopií. Avšak omráčený tento duch vzpamatoval se rychle. Chyby a nedostatky, jež byly vloni

příčinou, že se podmořský drát nezdařil, zesílily odvahu člověka. Přemýšleno a pracováno po celý rok s důkladností mnohem větší, a než se rok skončil, drát nejenže byl znovu hotov, ale i položen s výsledkem nejskvělejším. V polovici července kladení započato a dne 27. července, tedy během čtrnácti dnů, dílo to ukončeno bez přetržení, bez překážky.

Od času toho koná službu bez přetržení, výbornou. Co jindy musilo svěřeno býti lodi na několik neděl, to dospěje z Ameriky do Evropy nyní mžikem blesku. Vrtkavé moře dlouho se vzpíralo nadvládě důmyslu a s tvrdošjnou urputností mařilo kroky člověka. A hle, to samé nesmírné, urputné moře jest nyní přinuceno, že propouští za minutu šest až sedm slov skrze nepřehledné, ohromné spousty své. Říše žraloků a podmořských potvor jest ošizena a v hloubi, která pohlcuje životy lidské, v hloubi, kde se děje největší vraždění a krveprolívání šelem mořských, v této hloubi dravých vášní klidně se vine podmořský drát, aby různé dva díly světa spojil v jeden. Jako nervy spojují srdce s mozkiem, že v témž okamžiku sdílí spolu cit i rozum, tak spojena nyní Amerika s Evropou, aby tímž okamžikem tlouklo jich srdce jedním tlukotem, aby hlavu jich probíhala jedna myšlénka. Plavbou nový kontinent nalezen Evropě, drátem podmořským stal se jejím bratrem. Úžeji nemohli se přivínout k sobě. Utrpení jednoho jest v témž okamžiku předmětem soustrastí druhého, jásoť jednoho radostí druhého.

Jiskra elektrická jedním mžiknutím přeskočí nyní z Ameriky do Evropy, v témž okamžiku rozvážou se jí ústa, jiskra nabývá řeči a stává se nám věrným vypravovatelem. Může-li býti do dneška ohromnější myšlénky? Co jest naproti tomu porovnání s rychlostí koně, větru, bouře, blesku? Všecko to jsou nedochůdčata, chromí poběhlíci, málomocní mluvkové naproti jiskře, kterou člověk zachytil a poručil jí: „Efěta!“ V čem leží nyní obtíže komunikace, sbližování se, sbratřování, když člověk všechněm spoustám vln, dravosti všech živlů a nedostihlé vzdálenosti může říci: „Klidte se!“

V tom leží ta velikost výsledku, jehož dosáhlo v tomto podniknutí devatenácté století. Povrch zeměkoule jest člověkem opanován,

různé díly světa hlásí se k sobě, osvěta stává se matkou, aby všechny přivinula k sobě co dítky. Rozumíť se samo sebou, že podnikavost člověka, zesílená tímto šťastným výsledkem, nezůstane při jediném tomto kroku státi? Vedle jednoho drátu se povine k pevnině americké zajisté brzy druhý, třetí. A jako běží nyní drát z Evropy do Ameriky, což mu zabrání, aby doběhl i k ostatním dílům světa, aby nervy tyto probíhaly všechny části povrchu zemského a spojily všechny země, jež obývá člověk?

Takto k úplné dospělosti dozněla myšlenka, která povstala tuším roku 1834, na kterou příští desetiletí sbíralo již vydatné kapitály, kterou opět příští desetiletí počalo již provádět a také na několik dní provedlo a kterou dokončilo naše desetiletí právě s výsledkem naznačeným. Během necelých čtyř desetiletí tedy dospělo, nač nynější století může býti vším právem hrdé. Kdyby každé čtyřdesítiletí mohlo se vykázati s výsledky podobnými — kam by za krátký čas dospěla vzdělanost člověčenstva? Vzpurné moře již si člověk podmanil naprosto. Což mu zbývá nyní, než aby si podmanil ještě vzduch? Podaří se mu to, a kdy se mu to podaří? Kdož to ví! Avšak kdo zná lidského ducha, kdo zná jeho mohutnost, energii, důmysl — zdaž by o tom mohl pochybovati? Veškerý ten počet dosavadních pochybených pokusů se vzduchem dokazuje jen, že ta cesta obtížná; že ji ale naprosto nemožná vykonati, to tuším nebude již tvrditi nikdo.

Naším krajanům ještě podotýkáme, že malý kousek podmořského drátu, jenž byl kladen vloni, ač bez výsledku, nachází se v našem Českém muzeu, kdež může každý o podrobnější jeho konstrukci se přesvědčiti.

EDIČNÍ ZPRÁVA

Přítomný výbor z básnických sbírek a próz Vítězslava Háška je první rozměrnější edicí jeho díla od výboru z povídek *Kresby křídou i tuší*, jenž vyšel roku 1988 ve spolupráci Mojžíra Otruby a Ziny Trochové. Naší ambicí je podat co možná reprezentativní průřez tou částí Háškova díla, jež si v průběhu času uchovala estetické a slovesné kvality a je schopna oslovit dnešního čtenáře. Přinášíme tak dvě básnické sbírky, čtyři povídky a šest kratších publicistických textů. Celkově náš výbor odhlíží od Háškova dramatického díla, jež v současnosti už zřejmě nepředstavuje živou část jeho odkazu.

Současně je náš výbor první edicí z Háškova díla, jež obsahuje podrobnou kritickou zprávu o jednotlivých edičních pramenech včetně různocnění. Byli jsme v tomto ohledu limitováni torzálním stavem Háškovy rukopisné pozůstalosti, z níž se dochovaly z největší části pouze autografy dopisů a některých dramát a básní (Bařha 1963: 257–258; 1965: 4–6); u většiny textů zde proto můžeme vycházet jen z tištěných pramenů. Jako poměrně náročné se ukázalo ediční rozhodnutí v případech *Večerních písní*, známých ze tří odlišných autorizovaných vydání, z autografu a z časopiseckých publikací přesahujících některými texty hranice knižně vydané sbírky. Po úvaze vydáváme nakonec *Večerní písně* proti tradici, jež obvykle upřednostňuje edici poslední ruky, podle prvního knižního vydání, které se nejvýznamněji podílelo na začátcích dobové zářné Háškovy spisovatelské kariéry, a ostatní texty publikujeme v datecích; další důvody tohoto rozhodnutí uvádíme na příslušném místě níže.

V přítomném svazku podáváme čtenářsky připravenou edici vybraných Háškových textů a kritický aparát, shrnutý v této zprávě a v dalších komentářích.

Informaci o pravopisných úpravách provedených ve zde publikovaných textech včetně seznamu emendací čtenář nalezne v jazykové poznámce (s. 452n), soupis edičních pramenů a další použité literatury pak v oddílu bibliografie (s. 455n) a orientaci při četbě mu mohou usnadnit vysvětlivky (s. 465n).

Při přípravě textů jsme mimo hlavní ediční prameny též rámcově přihlíželi k posthumním edicím Hálkova díla, a to k souborným vydáním pořízeným Ferdinandem Schulzem (11 sv. v letech 1878–1887), Jaroslavem Vlčkem a Antonínem Hartlem (11 sv. v letech 1905–1920), Janem Voborníkem (4 sv. v letech 1906–1907) a Karlem Hiklem (10 sv. v letech 1924–1925) a zejména k významnějším hálkovským výborům a edicím jednotlivých textů, zveřejněným od roku 1950. Jmenovitě se jedná o vybrané spisy Vítězslava Háška vydané péčí Dušana Jeřábka a kolegů (6 sv.; Hálek 1955b, 1956a, 1957a, 1958, 1959, 1960), dále o výbory z Hálkových povídek připravené textově Jaroslavem Fořtem (Hálek 1951, doslov Antonín Grund), Olgou Svejkovskou (Hálek 1957c, doslov Bohumil Polan), Milanem Jelínkem, Dušanem Jeřábkem a Milanem Kopeckým (Hálek 1968), Milanem Pávkem (Hálek 1974, předmluva Vítězslav Rzounek) a Zinou Trochovou (Hálek 1988, doslov Mojmír Otruba) a konečně o komentované edice *Pohádek z naší vesnice* (Hálek 1956b) v přípravě a s doslovem Julia Dolanského a *Večerních písní* (Hálek 1957b) v přípravě a s doslovem Zdeňka Kozmína. Většina z těchto publikací, s výjimkou výborů Fořtova a Trochové, edičně vychází ze zmíněného šestisvazkového výboru Hálkových spisů z padesátých let 20. století. Totéž platí také o jednotlivých edicích Hálkových básnických sbírek v novější době stejně jako o vydání povídky *Muzikantská Liduška* z roku 2010, jež je dosud posledním knižně publikovaným dílem autora.

I/ POEZIE

V oddílu poezie publikujeme dvě ze tří básnických sbírek Vítězslava Háška, *Večerní písně* a *Pohádky z naší vesnice*. Z našeho výboru je tak vyňata nejrozměrnější Hálkova sbírka *V přírodě* (1872–1874), sestávající ze tří řad přírodní lyriky, a několik lyrickoepických skladeb. Nepřihlížíme ani k souboru „Balady a romance“, naznačenému sice už Háškem v jeho *Spisech básnických* (Hálek 1862: 1–54, cyklus „Ballady atd.“), avšak nikdy neuspořádanému do podoby ucelené knihy básní, který zpravidla v posthumních edicích shrnuje časopi-secky publikované básně nezařazené Háškem do zmíněných tří sbírek (poprvé Hálek 1878: 1–88, nověji např. Hálek 1955a, 1960).

Večerní písně (VP1)

První Hálkova básnická sbírka *Večerní písně* (VP) vyšla za básníkovy života knižně třikrát (1858 s vročením 1859, 1862, 1871) s dosti odlišnou skladbou textů. Část básní byla před knižními edicemi publikována časopisecky v několika cyklech, z nichž však do VP nepřešly všechny texty; nejsou tak docela jasné hranice sbírky. Druhé posmrtné (celkově páté) vydání VP z roku 1877 bylo rozšířeno o jiné dvě básně z Hálkovy pozůstalosti. Je dochován rukopis VP, autografy jednotlivých básní sbírky ani přípravných náčrtů nebo poznámek nejsou známy. Konkrétně evidujeme následující prameny:

VP1: První knižní vydání VP bylo oznámeno v úředních *Pražských novinách* 23. 11. 1858; o chystaném vydání Hálkových písní informovaly *Pražské noviny* už 27. 5. 1858. Sběrka vyšla s vročením 1859 uvedeným na titulní straně, Praha, tiskem Antonína Rennna, podeps. Vítězslav J. Hálek, stran 64. Obsahuje motto na titulní straně (W. Shakespeare: *Romeo a Julie*) a 56 římsky číslovaných básní.

R1: Rukopis VP, v dosavadních edicích sbírky, pokud je nám známo, nevyužitý, je uchován v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve fondu Karáskova galerie. Sestává z nepaginovaných lístků popsaných po jedné straně, vystříhaných zřejmě z původního sešitu a nalepených do sešitu většího rozměru. Obsahuje titulní stranu obsahově shodnou s VP1 (včetně vročení 1859), avšak dosud bez uvedení nakladatele či tiskaře, fotografii Vítězslava Hálda (dodanou patrně později) a 53 nečíslovaných básní v pořadí blízcím se VP1. Časově tedy klademe R1 do doby krátce před vydáním VP1, nejedná se však ještě o definitivní rukopis sbírky. Ve srovnání s VP1 scházejí v R1 čtyři básně, zároveň však už obsahuje i báseň *Jsem jako lípa košatá*, známou až z pozdějších otisků (Č3, VP3).

VP2: Druhé knižní vydání VP z roku 1862, in Vítězslav Hálek: *Spisy básnické. Ballady — Alfred — Večerní písně — Krásná Lejla — Carevič Aleksej*, Praha, I. L. Kober, s. 125–160. Obsahuje motto a 46 římsky číslovaných básní. V závěru na s. 160 je uvedena datace: „1857 a 1858“. Ve srovnání s VP1 je sedmnáct básní vyřazeno a sedm nových přidáno. Pořadí básní je výrazně odlišné, např. báseň s incipitem *Již jděte milé dítky mé* (ve VP1 č. LIV.) je sbírce předřazena jako úvodní.

VP3: Třetí knižní vydání VP z roku 1871, Praha, I. L. Kober, stran 72, cena 60 kr., u vázaného vydání se zlatou ořízkou 1 zl. 20 kr. Vydání svazku je evidováno ve dvanáctém, prosincovém čísle *Věstníku bibliografického* z roku 1871, vyšel tedy zřejmě mezi 12. listopadem a 12. prosincem. Poslední české

vydání VP za Hálkova života. Obsahuje motto a 65 římsky číslovaných básní, ilustrovanou obálku a čtyři obrazové litografie Antonína Königa. Na s. [70–72] je uveden obsah s incipity básní. Kniha shrnuje všechny básně z VP1 a s výjimkou jednoho textu (*Což je kvítí krásné*) též nově přidané básně z VP2. Mimoto obsahuje tři nové básně, v předchozích vydáních VP netištěné. V řazení básní se vrací částečně k VP1.

M: Tisk deseti nečíslovaných básní pod souhrnným názvem „Písně večerní“ v prvním ročníku almanachu *Máj*, vydaném v dubnu 1858 (*Máj. Jarní almanah na rok 1858*, red. Josef Barák [fakticky Jan Neruda a Vítězslav Hálek], Praha, H. Dominikus 1858, s. 15–21, v obsahu podepsán Vítězslav J. Hálek), z nichž prvních devět přešlo do VP (ve VP1 jako č. 7, 16, 3, 4, 10, 14, 41, 38, 45 v tomto pořadí). Závěrečná, desátá báseň (s incipitem *Mám bázeň, drahá, o Tebe*) zůstala mimo knižní vydání sbírky.

Č1: *Večerní písně I–VI (Obrazy života 1, 1859, č. 5, 20. 5., s. 169)*, cyklus šesti básní později tištěných ve VP2. Incipity básní: I. *I myslil jsem si, jak by as*; II. *Ty's ruku svou položila*; III. *Což platno, že ten slavíček*; IV. *Což je kvítí krásné*; V. *Tak často mne to napadá*; VI. *Až tělo zemi odevzdám*.

Č2: Cyklus *Za šera I–V (Lumír 13, 1863, č. 20, 13. 5., s. [457]–458)*, z nějž dvě básně, *Poduškou byl mně zármutek (III.)* a *Vy malí, drobní ptáčekové (V.)*, později přešly do VP3. Incipity ostatních básní: I. *Přenežným jara dotknutím*; II. *Vy slavíkové v háji*; IV. *Kde jsi, má růže spanila*.

R2: Rukopis básně č. IV. *Kde jsi má růže spanila [sic]*, otištěné v Č2 rovněž jako č. IV. Je uchován v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve fondu Rutte, Eugen Miroslav — rukopisy cizí jako jeden list, popsaný po jedné straně a nalepený na papír většího rozměru.

Č3: Časopisecké vydání básně *Jsem jako lípa košatá* pod titulem *Večerní (Lumír 13, 1863, č. 32, 6. 8., s. [745])*, tištěné pak ve VP3.

VP1_x: Výtisk VP1 s rukopisnými korekturami V. Háлка pro přípravu VP3, dedikovaný Hálkem pravděpodobně sestře jeho švagra Marii Šámalové (dostupné údaje o tomto svazku podal Závodský 1971). Svazek, který od roku 1961 vedla Knihovna Památníku národního písemnictví pod signaturou L XIV F 43, je aktuálně ztracen a nemohl být využit pro přípravu přítomné edice.

Mimo relevantní ediční prameny vztahující se k VP evidujeme ještě následující prameny, jež v dalším komentáři nezahrnujeme do různocnění:

K: Páté (druhé posmrtné) knižní vydání VP z roku 1877, Praha, I. L. Koerber, stran 48, na titulní straně patrně s ohledem na dotisky starších edic VP

označeno jako „Deváté, rozmnožené vydání“. Obsahuje motto a 67 římsky číslovaných básní v uspořádání podle VP3 (prvních 65 básní, s redakčními zásahy do textu), k nimž jsou v závěru jako „Přídavek“ na s. 45–46 připojeny ve sbírce dříve netištěné básně s incipity *Měsíc se plaví na nebi* (č. LXVI.) a *Má milá, hleď, ty mráčky tam* (č. LXVII.), v obou případech v záhlaví označené jako „Pohrobni“. Na s. [47–48] je otištěn obsah s incipity básní. (Další edice, mj. vydání VP u I. L. Kobera z roku 1880, tyto básně vypouštějí. Znovu je v rámci VP otiskla až edice nakladatelství Františka Bačkovského [Hálek 1906a], a to jako č. LXIV. [*Má milá, hleď, ty mráčky tam*, s. 48] a LXV. [*Měsíc se plaví na nebi*, s. 49], tj. mezi básněmi s incipity *S nebe se snášejí andělé* a *V nebi bledá luna stála*, a poté i reprezentativní edice Jana Voborníka [Hálek 1906b: 73–74], kde jsou otištěny jako č. LXVII. a LXVIII. za básní *Poduškou byl mně zármutek*).

Č4: Cyklus *Za šera. Písne od Vítězslava Háлка 1–4* (*Rodinná kronika* 3, 1863, č. 58 [květen], s. 65) je pendantem ke stejnojmennému cyklu v *Lumíru* (viz Č2), avšak žádná báseň z něho nepřešla do knižního textu VP. Incipity básní: I. *Měsíček stříbro vylévá*; II. *Slzou jsem lyru pokropil*; III. *My bludem jsme se setkali*; IV. *Ty bledá moje lilie*.

P1: Polský překlad VP pod názvem *Wieczorne pieśni*, Lwów, Księgarnia Polska 1873, stran 95, přel. Władysław Bełza. Obsahuje 60 římsky číslovaných básní v pořadí odlišném od tří českých vydání VP, na s. [89]–91 obsah s incipity básní. Přebírá některé Königovy ilustrace z VP3. Hálkův podíl na uspořádání a publikaci tohoto překladu je nepravděpodobný.

P2: Německý překlad VP pod názvem *Abendlieder*, Praha, F. A. Urbánek 1874, stran 62, přel. Gustav Dörfel. Obsahuje motto a 54 římsky číslovaných básní, na s. [61–62] obsah s incipity básní. Překlady existovaly v rukopisech už v roce 1873, nelze však doložit (ani vyloučit), že měl Hálek na uspořádání a publikaci tohoto svazku podíl.

Stanovit jednoznačné ediční řešení je v dané situaci obtížné. Relevantní čtenářské edice Hálkovy poezie v Národní knihovně (Hálek 1955a, ed. Zdeněk Tyl), ve vydání VP pořizovaném Zdeňkem Kožmínem (Hálek 1957b) i ve *Výbráných spisech Vítězslava Háлка* (Hálek 1960, VP v edici Zdeňka Tyla, spolueditoři svazku Vlastimil Válek a Dušan Jeřábek) zpravidla sbírku publikují podle verze VP3, jež představuje časově poslední autorizované znění a do značné míry shrnuje texty předchozích dvou vydání. Ani tato verze však neobsahuje všechny texty sbírky (schází báseň s incipitem *Což je kvítí krásné* z VP2; texty mimo knižní vydání jmenované edice neotiskují). Navíc verze VP3, jejíž texty

byly publikovány v původních zněních nejpozději v roce 1863, tedy stále ještě v raném Hálkově tvůrčím údobí, nepůsobí dojmem nové tvůrčí autorské redakce zralého Háлка z roku 1871, jež by výrazněji měnila podobu jednotlivých básní. Jak mj. vyplývá ze srovnání textů (viz níže uvedená různocnění), Hálek se při přípravě VP3 přikláněl v jednotlivých formulacích porůznu ke zněním VP1 či VP2 (a popřípadě k dalším otiskům) a spíše už jen zřídka text inovoval.

Rozhodli jsme se proto publikovat sbírku v podobě nejstarší knižní verze VP1, jež je dílem, kterým mladý Vítězslav Hálek v české literatuře prorazil a které také postavilo základ jeho pozdější kariéry. Básně z ostatních dvou vydání VP za Hálkova života uvádíme v dodatcích. Toto řešení zaručuje textovou úplnost sbírky a podle našeho názoru také nejlépe zachycuje časový vývoj jejích knižních vydání. V dalším dodatku publikujeme jako básně mimo sbírku též zbývající čtyři texty z cyklů M a Č2. Cyklus Č4, jehož texty se neobjevily v relevantních knižních vydáních VP, ponecháváme stranou. Pouze v rámci tohoto komentáře ještě otiskujeme dvě básně z posmrtného vydání K v diplomatickém přepisu:

LXVI.

(Pohrobni.)

Měsíc se plaví na nebi,
tak tiše a tak volně,
slavík si v křoví nářká
tak milo a tak bolně.

Tvůj obraz stojí přede mnou
tak tiše a tak volně,
v srdci se touha ozývá
tak milo a tak bolně.

Mne zástup písní obléhá
tak tiše a tak volně,
v mé oko vkrádá slza se
tak milo a tak bolně.

Sen zaklepal mi na dvěře
tak tiše a tak volně —
a já si na Tě vzpomínám
tak milo a tak bolně.

LXVII.

(Pohrobní.)

Má milá, hled', ty mráčky tam,
co nad tou horou stály —
měsíc jim svítí na cestu
a svorně plovou v dáli.

Panenských hvězd ten tichý sbor
jim pozdravení mihá,
a tichých větrů volný dech
je libovůni stihá.

Hle, slavík z křoví vyletěl,
snad jim chce něco sdělit —
slyš, jak za nimi klokotá,
jak v zpěv by chtěl se vtělit!

Má milá, pohled z okna ven,
jak to těm mráčkům sluší —
já jsem Ti vzkázal „dobrou noc“
a pěkný sen tvé duši.

V následujícím přehledu porovnáváme textové složení jednotlivých českých knižních vydání VP za Háčkova života a rukopisného znění R1. Incipity uvádíme v podobě podle časově prvního knižního výskytu a bez finální interpunkce. Číselně označujeme pořadí jednotlivých básní v knihách, v případě R1 dodržujeme sled básní podle toho, jak byly z původního autografu nalepeny do sešitu:

Incipit	VP1	VP2	VP3	R1
Přilítlo jaro z daleka	1	2	1	1
Já jsem ten rytíř z pohádky	2	3	2	2
Umlklo stromů šumění	3	4	3	3
V tom světě vše teď usnulo	4	5	4	4
Na nebi na sta hvězdiček	5	7	5	5
Divoucí div to — bože můj!	6	-	6	6

Incipit	VP1	VP2	VP3	R1
Bůh povolal mne do ráje	7	8	7	7
Kdyby ten slaviček	8	9	8	8
Mám Ti to sladké tajemství	9	-	9	9
Má milá pojd' a poklekni	10	11	10	10
Ty's jenom ještě poupátko	11	-	13	12
Ten slavík ani neuleh'	12	-	14	13
Ty dívko zvláště líbezná	13	13	15	14
Již stalo se. Má duše bez Tebe	14	14	16	15
Když tak se na Tě dívám	15	15	17	16
Tvé oko krásné jezero	16	16	18	17
Má milá, pojd' přisedni blíž	17	17	19	18
Na dubě lkala hrdlička	18	-	20	19
Ty hvězdičky tam na nebi	19	-	21	20
Ten není rekem největším	20	18	22	21
Na nebi plno hvězdiček	21	19	23	-
Na nebi měsíc s hvězdami	22	-	24	22
Sluneční žár o poledni	23	21	25	-
Čím srdce, čím si zhrěšilo	24	-	26	23
A kdyby vše potěšení	25	22	27	24
Mně zdálo se, že's umřela	26	23	29	25
Když bůh byl nejvíc rozkochán	27	24	30	-
Tak mnoho věcí na světě	28	-	31	26
Když sem se díval do nebe	29	25	32	27
Noc byla krásná, průhledná	30	-	33	28
Již nevím, zda to sen či ne	31	26	35	29
Tak temnomodrá nebes bář	32	27	36	30
Ten ptáček ten se nazpívá	33	28	37	31
Tak ticho kolem — zdá se mi	34	29	38	32
Mně zdálo se: „bol sestár' už	35	-	39	33
Byly dvě boží myšlénky	36	30	41	34
Mladinký ten zpěváček	37	31	42	35
Tak jak ten měsíc v nebes bář	38	32	43	36
S dnem noc se navždy rozešla	39	34	44	37
Vy všichni, kdo jste stínění	40	35	45	38
Z svých písní trůn Ti udělám	41	37	47	39

Incipit	VP1	VP2	VP3	R1
Nediv se, jest-li uslyšíš	42	-	48	40
Ten boží svět tak daleký	43	-	49	41
Hej jaká radost v kole	44	-	50	42
„Nedobře lidem bez zpěvu“	45	38	53	43
Já na čas dlouhý oněměl	46	-	54	44
Můj bože, všechny nároky	47	40	56	45
Požehnaný, jenž pomazán	48	41	57	46
V Tvých rukou mnoho spočívá	49	42	58	47
Já v trouby zahrát rozkázal	50	43	59	48
Kdo v zlaté struny zahrát zná	51	44	60	49
Nekamenujte proroky	52	45	61	-
S nebe se snaší andělé	53	-	62	50
Již jděte milé dítky mé	54	1	63	53
V nebi bledá luna stála	55	-	64	51
Do dálky odjíždí	56	46	65	52
I myslil sem sí, jak-by as	-	6	40	-
Což platno, že ten slaviček	-	10	28	-
Tak často mně to připadá	-	12	12	-
Což je kvítí krásné	-	20	-	-
Ty hvězdičky tak drobounké	-	33	34	-
Tys ruku svou položila	-	36	46	-
Až tělo zemi odevzdám	-	39	55	-
Jsem jako lípa košatá	-	-	11	11
Vy malí, drobní ptáčekové	-	-	51	-
Poduškou byl mně zármutek	-	-	52	-

Verze a různočtení jednotlivých básní:

- 11 *Přilítlo jaro zdaleka* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.

Škrt v R1, v. 9: <lít> lístek

Různočtení: R1, VP1, VP3 ňadrech] VP2 ňadrech | R1, VP1, VP2 mla-
dounkém] VP3 mladounkém —

- 12 *Já jsem ten rytíř z pohádky* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.

Různočtení: R1, VP1, VP3 předc] VP2 přec | R1, VP1 vyjel jsem] VP2,
VP3 vyjel sem | R1, VP1 jsem — v zpěváka teď] VP2, VP3 teď — v zpě-
váka jsem

- 13 *Umlklo stromů šumění* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Škrt v R1, v. 8: <us> u srdce
Různočtení: M šumění,] R1, VP1, VP2, VP3 šumění | M mnoho hvězd,] R1, VP1, VP2, VP3 mnoho hvězd | M, R1, VP1, VP3 řadrech] VP2 řadrech | M teskno tak,] R1, VP1, VP2, VP3 teskno tak
- 14 *V tom světě vše teď usnulo* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Škrt v R1, v. 2: <zvuk> to
Různočtení: M, R1, VP1 V tom světě vše teď] VP2, VP3 Vše ve světě teď | M, R1, VP1 s dnem noc] VP2, VP3 noc s dnem | M stále bdí,] R1, VP1, VP2, VP3 stále bdí
- 15 *Na nebi na sta hvězdiček* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1 na ten svět] VP2, VP3 sem na svět | R1, VP1 hrdličky] VP2, VP3 hrdličky —
- 16 *Divoucí div to — bože můj!* — Verze: R1, VP1, VP3 totožné.
Škrty v R1, v. 1: <Jak divný svět> Divoucí div | v. 2: <se v slunci lásky sloní> co v lásce k nám se kloní! | v. 13: <A> Ba | v. 15: <tam> jen,
- 17 *Bůh povolal mne do ráje* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Škrt v R1, v. 9: <se> tak se
Různočtení: VP1 vyňal z řader mi] M, R1, VP2, VP3 vyňal z řader mi, | M, R1, VP1, VP3 se tak rádo] VP2 tak se rádo | M se tak divná] R1, VP1, VP2, VP3 tak se divná | M, R1, VP1 jakby] VP2 jak-by] VP3 jak by | M A proto, když] R1, VP1, VP2, VP3 A proto když
- 18 *Kdyby ten slaviček* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: VP1, VP3 řadrech] R1, VP2 řadrech
- 19 *Mám ti to sladké tajemství* — Verze: R1, VP1, VP3.
Škrty v R1, v. 3: <m> v [slzách] | v. 7: <či> mám [pěkným] | v. 13: <neváhám> vyznávám | v. 14: se z lásky <vznat> k bohu <žhoucí> nehynoucí;
Různočtení: R1, VP1 z lásky k bohu] VP3 z lásky k lidstvu
- 20 *Má milá, pojd' a poklekni* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Škrt v R1, v. 8: <budou k modlitbě> k modlitbě budou
Různočtení: M, R1, VP1, VP2 milá pojd'] VP3 milá, pojd' | M nad lesy,] R1, VP1, VP2, VP3 nad lesy | M, R1 obejmí] VP1, VP2, VP3 obemkní | M budou k modlitbě] R1, VP1, VP2, VP3 k modlitbě budou | M, R1, VP1, VP3 připoj mým, / z jedněch nás úst] VP2 tiskni mým, z úst jedněch nás | M, R1 andělé,] VP1, VP2, VP3 andělé —
- 21 *Tys jenom ještě poupátko* — Verze: R1, VP1, VP3.
Škrt v R1, v. 2: <pánbůh vsadil> sotva vzešlo

- Různočtení: R1 předce na tvé] VP1 předce na Tvé] VP3 přece na Tvé
- 22 *Ten slavík ani neuleh* — Verze: R1, VP1, VP3.
Škrt v R1, v. 12: <jeho> tím svým
Různočtení: R1 můj bože kdy] VP1, VP3 můj bože, kdy | R1 spolu] VP1, VP3 spolu
- 23 *Ty dívko zvláště líbezná* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrt v R1, v. 10: je<n>ž
Různočtení: VP1 Ty's mé] R1, VP2, VP3 Tys mé | R1, VP1 Ty's čistá] VP2, VP3 Tys čistá | R1, VP1 tu svou píseň] VP2, VP3 svoji píseň | R1, VP1 Ty's pěkná] R1, VP2, VP3 Tys pěkná, | R1, VP1 vznešenás] VP2, VP3 vznešenás
- 24 *Již stalo se. Má duše bez tebe* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: M celou víc,] R1, VP1, VP2, VP3 celou víc; | R1 myslit bez Tebe] M, VP1, VP2, VP3 myslit bez Tebe, | M, R1, VP1 Ty's chloubou] VP2, VP3 Tys chloubou | M, R1, VP1 Ty's touhou] VP2, VP3 Tys touhou | M svatební šat,] R1, VP1, VP2, VP3 svatební šat; | M, R1, VP1 nevím již rozeznat] VP2, VP3 již nelze rozeznat
- 25 *Když tak se na tě dívám* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
R1 obsahuje odlišné znění druhé a třetí strofy: Když tak se na Tě dívám / a vidím to Tvé oko — / mně zdá se, že v něm něco čtu, / co v duši přehluboko. // Když tak se na Tě dívám, / a vidím tvář tak jemnou — / mně zdá se, celá duše z ní / i srdce mluví se mnou.
Různočtení: R1, VP1 Ty's holubička] VP2, VP3 Tys holubička | R1 o sladká] VP1, VP2, VP3 ó sladká | R1 vždyť to ta samá ústa jsou,] VP1, VP2 zdaž to ta ústa nejsou též,] VP3 zdaž to ta ústa nejsou též
- 26 *Tvé oko krásné jezero* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: M křišťal] R1, VP1 křišťal] VP2, VP3 křišťál | M, R1, VP1 leč hloub kdo do něj nahlídne] VP2 kdo hloub do něho nahlídne] VP3 leč hloub kdo do něj nahlédne
- 27 *Má milá, pojď, přisedni blíž* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1 pojď přisedni] VP2, VP3 pojď, přisedni | VP1 že's jako] R1, VP2, VP3 žes jako | R1, VP1, VP3 zamknutá] VP2 zamknutá, | R1, VP1 říc] VP2, VP3 říct | R1, VP1, VP2 toho plná] VP3 toho plna
- 28 *Na dubě lkala hrdlička* — Verze: R1, VP1, VP3.
Různočtení: R1 jsem Ti všecko] VP1 sem Ti všecko] VP3 sem ti všecko | R1 jsem mlčel] VP1, VP3 sem mlčel | R1 Kdo zabloudiv v neznámý kraj, /

- zdaž duši svou tam] VP1 Kdo zabloudil v neznámý kraj, / zdaž duši svou
hned] VP3 Kdo v neznámý zabloudil kraj, / zdaž z duše vše hned
- 29 *Ty hvězdičky tam na nebi* — Verze: R1, VP1, VP3 totožné.
- 30 *Ten není rekem největším* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1 miloval jsem Tebe] VP1, VP2, VP3 miloval sem Tebe
- 31 *Na nebi plno hvězdiček* — Verze: VP1, VP2, VP3.
Různočtení: VP1 slavík ten] VP2, VP3 slavík, ten | VP1, VP3 na zemi]
VP2 na zemi —
- 32 *Na nebi měsíc s hvězdami* — Verze: R1, VP1, VP3.
Různočtení: R1 širošířý] VP1, VP3 širošířý | R1 rozplýval] VP1, VP3
rozplývá | R1 předce vím] VP1, VP3 přece vím
- 33 *Sluneční žár o poledni* — Verze: VP1, VP2, VP3.
Různočtení: VP1 jsem-li víc] VP2, VP3 zda jsem víc
- 34 *Čím, srdce, čím jsi zhřešilo* — Verze: R1, VP1, VP3.
Různočtení: R1 shřešilo] VP1, VP3 zhřešilo | R1 bože tolik] VP1, VP3
bože, tolik | R1 loučit má] VP1, VP3 loučit má,
- 35 *A kdyby vše potěšení* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 5: <všechno bylo klam> pravda bylo vše | v. 8: <prop>
probuzení | v. 11: <že> a [věčně]
Různočtení: R1, VP1 vzato] VP2, VP3 vzato, | R1 že jsem posud] VP1,
VP2, VP3 že sem posud | R1 tak jsem snil] VP1, VP2 tak sem snil] VP3
tož snil sem
- 36 *Mně zdálo se, žes umřela* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1 slyšel jsem] VP2, VP3 slyšel sem | R1 ustali] VP1,
VP2, VP3 ustlali | R1 jsem ještě] VP1, VP2, VP3 sem ještě | R1 jste
nevěřili] VP1, VP2, VP3 ste nevěřili
- 37 *Když bůh byl nejvíc rozkochán* — Verze: VP1, VP2, VP3.
Různočtení: VP1 a pak na věčnou památku / svou lásku do něj] VP2
a na věčnou jak památku / v ně pak svou lásku] VP3 a pak na věčnou
památku / v ně svoji lásku | VP1 vkradla] VP2, VP3 vkradla, | VP1 srdcí]
VP2, VP3 srdcí | VP1 rozvlní] VP2, VP3 rozvlní, | VP1, VP2 leckdys]
VP3 leckdy
- 38 *Tak mnoho věcí na světě* — Verze: R1, VP1, VP3 totožné.
Škrty v R1, v. 12: <nad zašlou láskou> na věky věkův
- 39 *Když jsem se díval do nebe* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1 že's] VP2, VP3 žes | R1 vzal jsem harfu] VP1, VP2,
VP3 vzal sem harfu | R1 písně jsem] VP1, VP2, VP3 písně sem

- 40 *Noc byla krásná, průhledná* — Verze: R1, VP1, VP3.
Škrty v R1, v. 9–12: <Mně zdá se><A> Jak celý vesmír <velký> jeden zpěv, / jenž z <velkých> ňader <boha> světa řine, / jak <proto slabý> slabounký to ohlas jen, / co <z mojich úst zde> z lidských ňader plyne.
Různočtení: R1, VP1 průhledná] VP3 průhledna | R1 Ó žel, že nejsi přítomná] VP1, VP3 Ó žel, že nejsi přítomná, | R1 z ňader světa] VP1, VP3 z všeho-ňader | R1 z lidských ňader] VP1, VP3 z lidských srdcí
- 41 *Již nevím, zda to sen, či ne* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1 jsem našel lásku] VP1, VP2 sem našel lásku] VP3 sem našel lasku | R1 krásné,] VP1, VP2, VP3 krásné: | R1 se s zalíbením] VP1, VP2, VP3 s zalíbením se
- 42 *Tak temnomodrá nebes báh* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 9: <Když do dvou srdcí mladinkých> Jen když v dvě srdce mladinké | v. 12: <vždy> prý | v. 13: <Leč> A | v. 15: <tak> tu | v. 16: <vždy> i
Různočtení: R1, VP1, VP3 temnomodrá] VP2 modrojasná | R1, VP1 A těch hvězd] VP2, VP3 A hvězd těch | R1, VP1, VP2 dvě srdce mladinké] VP3 dvě srdce mladinká
- 43 *Ten ptáček, ten se nazpívá* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 5: <Ten> A | v. 9: <Tak> Ba
Různočtení: R1, VP1 Ten ptáček ten] VP2, VP3 Ten ptáček, ten | R1 se nazpívá] VP1, VP2, VP3 se nazpívá, | R1, VP1 jak by byl] VP2, VP3 jak byl by | R1 nedivte se že] VP1, VP2, VP3 nedivte se, že | R1, VP1 často mne to napadá] VP2, VP3 často mně to připadá | R1, VP1 tak jemné] VP2, VP3 jen jemné
- 44 *Tak ticho kolem — zdá se mi* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 2: <k> se [k očim] | v. 6–7: [milo] <;> . / <snad> Snad | v. 8: <proč> zač
Různočtení: R1, VP1 k očim] VP2, VP3 k očim | R1, VP1, VP2 hnízdo] VP3 hnízdo
- 45 *Mně zdálo se: „Bol zestár už* — Verze: R1, VP1, VP3.
Škrty v R1, v. 7: <se v ní> v ní se
Různočtení: R1 sestár' už,] VP1, VP3 sestár' už | R1, VP1 slzí těch] VP3 slzí — těch | R1 Tu jsem si] VP1, VP3 Tu sem si | R1, VP1 oči se mi] VP3 oči mi se
- 46 *Byly dvě boží myšlenky* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.

- Škrty v R1, v. 19: <až> a bůh ji <k sobě> za ní povolal
Různočtení: R1 myšlenky] VP1, VP2, VP3 myšlenky | R1, VP1, VP3 vedle sebe] VP2 vedle sebe | R1 jsou se milovaly] VP1, VP2, VP3 sou se milovaly | R1, VP1, VP3 jedna z nich] VP2 jedna z nich, | R1 jsou se jednou] VP1, VP2, VP3 pak se jednou | R1, VP1, VP2 pohlídli] VP3 pohlídli | R1, VP1, VP3 tu druhou zvala] VP2 tu zvala druhou
- 47 *Mladinký ten zpěváček* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 3: <se mu> mu se
Různočtení: R1 zalilily,] VP1, VP2, VP3 zalily
- 48 *Tak jak ten měsíc v nebes bání* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 7: a tajný <žal> bol a tichý <bol> žal | v. 8: <zbr> sbratří
Různočtení: M, R1, VP1, VP3 se divně] VP2 se svorně
- 49 *S dnem noc se navždy rozešla* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1, VP3 a večer] VP2 však večer | R1, VP1, VP3 Srdce se srdci] VP2 Srdci se srdce | R1 prahnou] VP1, VP2, VP3 prahnou
- 50 *Vy všichni, kdo jste stínění* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 13: <trampotám> útrapám
Různočtení: R1 stínění] VP1, VP2, VP3 stínění | R1, VP1, VP3 na srdci,] VP2 na srdci | R1, VP1, VP2 lev je jako beránek] VP3 lev je krotký beránek
- 51 *Z svých písní trůn ti udělám* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: M, R1, VP1, VP3 Ti své srdce] VP2 své Ti srdce | M srdce dám,] R1, VP1, VP2, VP3 srdce dám | M, R1, VP1, VP2 vyvolám] VP3 [p]rovolám | M slast,] R1, VP2 slast] VP1, VP3 slast, | VP1, VP3 rozkaz dám] M, R1, VP2 rozkaz dám, | R1 širošířý] M, VP1, VP2, VP3 širošířý
- 52 *Nediv se, jestli uslyšíš* — Verze: R1, VP1, VP3.
Různočtení: R1, VP1 pod večír] VP3 pod večer | R1 jak oni svoboden,] VP1, VP3 jak oni svoboden | R1 jsem navštívil] VP1, VP3 sem navštívil | R1 podívil] VP1, VP3 podivil
- 53 *Ten boží svět tak daleký* — Verze: R1, VP1, VP3 totožné.
- 54 *Hej, jaká radost v kole* — Verze: R1, VP1, VP3.
Různočtení: R1 ti zahrát] VP1, VP3 Ti zahrát
- 55 *„Nedobře lidem bez zpěvu“* — Verze: M, R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 6: <ob> o bolestech | v. 9: <Ti —> ti — | v. 15: pohnulo <,> —
Různočtení: M Tak bůh] R1, VP1, VP2, VP3 tak bůh | M, R1 básníka,] VP1, VP2, VP3 básníka | M, R1, VP1 chleb svůj] VP2, VP3 svůj chleb

- 56 *Já na čas dlouhý oněměl* — Verze: R1, VP1, VP3 totožné.
- 57 *Můj bože, všechny nároky* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: VP1, VP3 Tebe žádám | R1, VP2 tebe žádám | R1, VP1, VP3
chtěl's | VP2 chtěls
- 58 *Požehnaný, jenž pomazán* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 14–16: on knězem <věčné krásy, / a proto pěvec někdy
rád / o Tobě zazpívá si.> lidstva spásy, / a co v něm leží pokladů, / jsou
neskonale krásy.
Různočtení: R1, VP1, VP3 ňader | VP2 ňáder
- 59 *V tvých rukou mnoho spočívá* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1, VP2 příznivé, | VP3 příznivé | R1, VP1, VP3 že
budou žehnat | VP2 že žehnat budou
- 60 *Já v trouby zahrát rozkázal* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1, VP3 vstání; | VP2 vstání | R1 jste lásce | VP1, VP2,
VP3 ste lásce | R1, VP1, VP3 věčné zoufalství / a věčně | VP2 věčné
zoufalství, / ať věčně | R1 věrni byli jste | VP1, VP2, VP3 věrni byli ste |
R1 milovavše sebe / jste | VP1, VP2, VP3 milovavše sebe, / ste
- 61 *Kdo v zlaté struny zahrát zná* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty strofy v R1, v. 9–12: <Ten národ ještě nezhyne, / který se nevzdal
zpěvu, / jeť píseň v nebi zrozená / a <bolům> lidem na úlevu.> Ten ná-
rod ještě nezhyne / dokud mu věštec zpívá, / a píseň v nebi zrozená /
i ve smrt život vlívá.
Různočtení: R1 neúrodou | VP1, VP2, VP3 neourodou | R1 nezhyne |
VP1, VP2, VP3 nezhyne, | R1, VP1, VP2 a píseň | VP3 jeť píseň
- 62 *Nekamenujte proroky* — Verze: VP1, VP2, VP3.
Různočtení: VP1, VP2 ptáci; | VP3 ptáci:
- 63 *Z nebe se snáší andělé* — Verze: R1, VP1, VP3.
Škrty v R1, v. 5: <A kam přijdou ti andělé,> Ti kdekoliv se zastaví, | Před
závěrečnou strofou („Pojednou...“) v R1 bez náhrady škrtnuta strofa
(jako v. 9–12): <Ten sen, jež já si vyžádal, / by povídal mi o ní, / ten už
mne v náruč pojímá, / a ústa k uchu kloní.>
Různočtení: R1 v nebi jest, | VP1, VP3 v nebi jest
- 64 *Již jděte, milé dívky mé* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Škrty v R1, v. 10: vrásk<y>u | v. 12: lásk<y>u
Různočtení: R1, VP1, VP3 stání není; | VP2 stání není, | R1, VP1 při-
jmete | VP2, VP3 přijmete | R1, VP1 taky spílat | VP2, VP3 také spílat |

- R1, VP1, VP3 nekalíž] VP2 nekalíž, | R1, VP1, VP2 sej vrásku] VP3 rej vrásku | R1 na světě,] VP1, VP2, VP3 na světě
- 65 *V nebi bleďá luna stála* — Verze: R1, VP1, VP3 totožné.
Škrty v R1, v. 3: Přišl<y>i ptáčky, povídal<y>i
- 66 *Do dálky odjíždí* — Verze: R1, VP1, VP2, VP3.
Různočtení: R1, VP1, VP3 ty kraje cizí] VP2 krajiny cizí

Dodatek z druhého vydání:

- 67 *I myslil jsem si, jak by as* — Verze: Č1, VP2, VP3.
Různočtení: Č1 myslil jsem] VP2, VP3 myslil sem | Č1, VP2 jak-by] VP3 jak by | Č1 pustopustá poušť,] VP2, VP3 pustopustá poušť | Č1 smutno v něm jak na světě] smutno v něm, jak na světě | Č1, VP2 bůh řek; budíž] VP3 bůh řek: Budiž
- 68 *Což platno, že ten sláviček* — Verze: Č1, VP2, VP3.
Různočtení: Č1 u tebe prodlívá] VP2 u tebe jen dlívá] VP3 u Tebe jen dlívá | Č1 tě v srdci mám] VP2 tě v srdci mám,] VP3 Tě v srdci mám | Č1, VP2 tebe duší?] VP3 Tebe duší! | VP2 bych ti s nebe hvězdy snes'] VP3 bych Ti s nebe hvězdy snes | Č1, VP2 tebe] VP3 Tebe
- 69 *Tak často mně to připadá* — Verze: Č1, VP2, VP3.
Různočtení: Č1 často mne to napadá] VP2, VP3 často mně to připadá | Č1 přivinu tě] VP2, VP3 přivinu Tě | Č1 že's k vůli] VP2, VP3 žes kvůli | Č1, VP2 leč štěstí] VP3 však štěstí | Č1 panenko, tebe] VP2, VP3 panenko, Tebe
- 70 *Což je kvítí krásné* — Verze: Č1, VP2.
Různočtení: Č1 než-li kvítí] VP2 nežli kvítí
- 71 *Ty hvězdičky tak drobounké* — Verze: VP2, VP3.
Různočtení: VP2 jak-by] VP3 jak by | VP2 kole;] VP3 kole:
- 72 *Tys ruku svou položila* — Verze: Č1, VP2, VP3.
Různočtení: Č1 Ty's ruku] VP2, VP3 Tys ruku | Č1 ty's ústy] VP2 tys ústy] VP3 Tys ústy | Č1 požehnání; // ty's rozevřela] VP2, VP3 požehnání. // Tys rozevřela | Č1 jsem snít] VP2, VP3 sem snít | Č1 ty's vinula] VP2, VP3 Tys vinula | Č1 Ty's posvětila] VP2, VP3 Tys posvětila | Č1 ty's požehnala] VP2, VP3 Tys požehnala
- 73 *Až tělo zemi odevzdám* — Verze: Č1, VP2, VP3.
Různočtení: Č1, VP2 kdy noc] VP3 když noc | Č1 a zpěv jim z duše zazpívám / a k životu] VP2 já zpěv jim z duše zazpívám, / já k životu]

VP3 a já jim píseň zazpívám, / že k životu | Č1 Však jest-li vy] VP2, VP3
Však pak-li vy

Dodatek z třetího vydání:

- 74 *Jsem jako lípa košatá* — Verze: R1, Č3, VP3.
Různočtení: R1 myšlenky] Č3, VP3 myšlenky | Č3 ty-li ke mně zasedneš —] R1, VP3 Ty-li ke mně zasedneš,
75 *Vy malí, drobní ptáčkové* — Verze: Č2, VP3.
Různočtení: Č2 postuj] VP3 postuj | Č2 tak vychladlý] VP3 je vychladlý | Č2 rozdmýchal] VP3 rozdmýchal
76 *Poduškou byl mně zármutek* — Verze: Č2, VP3.
Různočtení: Č2 spaní;] VP3 spaní; | Č2 hlasitě! / já dám se] VP3 hlasitě: / již dám se | Č2 rubášovy šaty] VP3 rubášové šaty | Č2 to doznělo] VP3 cos doznělo | Č2 hvězdy tam;] VP3 hvězdy tam: | Č2 se kvítek šatí,] VP3 nechť květ se šatí | Č2 ach škoda] VP3 ach, škoda

Básně mimo sbírku:

- 77 *Mám bázeň, drahá, o Tebe* — Verze: M.
78 *Přeněžným jara dotknutím* — Verze: Č2.
79 *Vy slavíkové v háji* — Verze: Č2.
80 *Kde jsi, má růže spanilá* — Verze: Č2, R2.
Různočtení: R2 Kde jsi má růže spanila,] Č2 Kde jsi, má růže spanilá,

Pohádky z naší vesnice (PNV)

Básnická sbírka *Pohádky z naší vesnice* (PNV) vyšla knižně poprvé krátce po smrti Vítězslava Háška († 8. 10. 1874), a to zřejmě těsně před 18. 11. 1874, kdy ji už jako publikované dílo charakterizuje fejeton Jana Nerudy následujícími slovy: „Pohrobka! Ještě ji právě dopsal, tu novou knížku svou, ještě ji sám donesl do tiskárny, ještě sám se díval na mihavé řádky prvních vysázených forem — obecnstvu to nejmladší dílo své osobně více nepodává“ (Neruda 1961: 135). Tato slova pokládáme ve shodě s dřívějšími editory za doklad skutečnosti, že PNV byly připraveny pro tisk ještě samým básníkem, a jejich první knižní vydání tedy představuje do značné míry autorizované znění textu. Skutečnost, že Vítězslav Hálek se v době nemoci zabýval korekturami svých prací, lze částečně doložit. V nekrologickém vzpomínkovém článku na Háškovy poslední dny, uveřejněném v *Lumíru* dne 15. října, se uvádí, jak

spisovatel obětavě korigoval sazbu jednotlivých pokračování své poslední, již nedokončené povídky *Husar*, publikované právě v *Lumíru* (anonym 1874d). — Zde PNV tiskneme podle zmíněného knižního vydání. Mimo ně vyšlo několik básní sbírky též časopisecky, a to dílem za Hálkova života a dílem společně s nekrologem oznamujícím jeho skon. Rukopisy sbírky, náčrtů jednotlivých básní ani poznámek k nim se nedochovaly. Evidujeme následující tištěné prameny:

PNV: První knižní vydání PNV z listopadu 1874 (Praha, Edv. Grégr, stran 110), připravené k tisku ještě Hálkem. Zahrnuje 36 básní, na s. [109–110] obsah s názvy textů.

Č5: Časopisecký otisk básně *Na stráži* (*Zlatá Praha* 1, 1864, č. 6, 15. 3., s. 62).

Č6: Časopisecký otisk básně *U starých vrb* (*Květy* 1, 1865–1866, č. 47, 20. 12. 1866, s. 559), jež byla v PNV otištěna v přepracovaném znění pod titulem *Svatební píseň*.

Č7: Časopisecký otisk básně *Bez rosy. Báseň Vítězslava Háлка* (*Květy* 2, 1867, sv. 2, č. 17, 24. 10., s. 140), jež byla v PNV otištěna pod titulem *Na matčině rově*. Báseň je v časopisu doprovázena ilustrací Františka Kryšpína.

Č8: Časopisecký otisk básně *Vávra mládek* (*Lumír* 1, 1873, č. 40, 2. 10., s. 478).

Č9: Časopisecký otisk básní *Plukovní tambor, Šotek a Zlatá babička* pod souhrnným názvem *Z Hálkových posledních písní* (*Lumír* 2, 1874, č. 42, 15. 10., s. 504–505). K souhrnnému názvu je na s. 504 připojena redakční poznámka tohoto znění: „Vyjdou co nejdříve nákladem knihtiskárny dra Ed. Grégra.“ Na úvodní straně [501] téhož čísla časopisu je otištěno Hálkovo úmrtní oznámení.

A: Pod souhrnným titulem *Povídky z naší vesnice I–V* otisk básní *Jíra, Dražba, Rekruti, Cikánská večere* a *Postilion* v rámci sborníku *Almanah na oslavu 25letého trvání Akademického-čtenářského spolku pražského 1849–1874*, Praha, E. Grégr & Ferd. Dattel 1874, s. 109–119. Veršovaný prolog ke sborníku s názvem *Sen* od Svatopluka Čecha je datován dne 23. května 1873.

V posmrtných souborných vydáních Hálkova díla připravených Janem Voborníkem a Karlem Hiklem jsou k PNV řazeny ještě tři básně publikované v časopisech; naproti tomu souborná edice Jaroslava Vlčka řadí všechny tři básně do oddílu „Ballad a romancí řada druhá (1858–1867)“ (srov. Hálek 1912: 4–6, 8, 32–33). Texty uvádíme zde v diplomatickém znění podle původních otisků:

Starý známý

Aj totě host náš z mnohých let,
náš starý známý — flašinet;
snad nové kousky ňáké?
Nu tedy pojdte jenom blíž
a složte s beder lehkou tíž,
ať veselí jsme také.

Aj, vždyť jsem si to myslil hned,
že není třeba mladých let
do tance dvakrát zváti.
Kde nabral jste těch dětí jen,
tak veselých jak jarní den?
Nu jen když komu hrátí.

Vem, synu, mladou ženu svou;
mně to již nejde za notou —
a stará přines dárek.
Leč pohleď, milá ženo má,
jak Jeník náš se k Lidce zná —
ej což to bude párek!

Tak, tak! Nu já byl také mlád,
a jakživ první v kole rád —
jen s chutí, děti, s chutí.
Kdo vesel, všude milý host,
na odpočinek času dost,
až stáří vám jej vnutí.

Už zase pryč? zas jinde hrát?
Nu věřte, budem zpomínat
po dlouhém na vás čase.
Vím, vím, a to že milerád
též chcete jinde rozehrát —
jen přijďte zase.

(in Vincenc Vávra-Haštalský [red.]: *Česko-moravská pokladnice. Obrázkový kalendář na přestupný rok 1860*, sv. 5, Praha, Karel Bellmann [1859], s. 29; Voborník básně řadí za sbírku PNV jako dodatek, srov. Hálek 1906b: 498–498; obdobně též Hikl, srov. Hálek 1929: 167–168)

Dceřino štěstí

Šlo mladé děvče ulicí,
jí nouze šatí vzrůst a krásu,
a kolem ní šel mladý pán —
ten celý zbledl od úžasu.

Až mu ten pohled v duši sáh,
on z lehka v patách kráčí za ní:
„Pojď ke mně, dítě, do domu,
a žít tam budeš jako paní.“

Již v kmentu jde a hedbáví,
na stole stříbro jen a zlato,
nedávno ještě s matkou žal —
jak lehce zapomenout na to.

A někdo klepe na dvéře,
o sousta jen se stolu spadlá:
ten známý hlas, toť matčin hlas,
to její tvář a ruka svadlá.

Když zřela v kment ji oděnou,
zlou ránu k srdci ucítila;
ve štěstí dcera žila dál —
matka to štěstí nepřežila.

(*Lumír* 13, 1863, č. 46, 12. 11., s. 1087; Voborník básně řadí mezi básně *Na matčině rově* a *V lomech*, srov. Hálek 1906b: 489; Hikl ji řadí mezi básně *V lomech* a *Pohanský král*, srov. Hálek 1929: 132)

Vrby nad potokem. Z dosud netištěných básní Vítězslava Háška

Potok v tmu noční potopen,
vrby z šeda obklopen,
a když šel měsíc vrby,
jsou potaženy strunami.

Vyběhli lidé z vesnice,
vyběhly mladé dívky,
a ten, který je vyděsil,
na vrbu housle pověsil.

Nelekla se jen jediná,
ta byla toho příčina,
ta odkvapila v podstřeší,
tam svoje srdce potěší.

Hned z rána zněly cimbály,
ty svatebčanům zahrály,
kdy však šly kolem potoku,
zašla jim vůle do skoku.

Zbudil se, zbudil mladý spáček,
a z vrby zahrál divný pláč,
tam ještě bloudil noční duch,
až jí přechází zrak i sluch.

Rozluč se, děvče, s nadějí,
lidé to místo míjejí,
to místo, tebe zároveň,
a můžeš-li, pak zapomeň!

(*Lumír* 7, 1879, č. 28, 10. 10., s. [433]; Voborník básně řadí na konec PNV mezi básně *Zlatá babička* a *Starý známý*, srov. Hálek 1906b: 497; obdobně též Hikl, srov. Hálek 1929: 166)

Verze a různočtení jednotlivých básní:

- 83 *Naše vesnice* — Verze: PNV.
86 *Šumaři* — Verze: PNV.
88 *Král Sáva* — Verze: PNV.
90 *Pohádka o hvězdné panně* — Verze: PNV.
94 *Lesní žena* — Verze: PNV.
99 *Král Jindra* — Verze: PNV.
101 *Návštěva* — Verze: PNV.
103 *Pod hradem* — Verze: PNV.
105 *Pomník* — Verze: PNV.
107 *Choděra* — Verze: PNV.
109 *Dva stíny* — Verze: PNV.
111 *Starý kozák* — Verze: PNV.
113 *Dražba* — Verze: A, PNV.

Různočtení: A na pastvě uční“] PNV na pastvě uční.“ | A po druhé] PNV podruhé | A pomazanku“] PNV pomazánku.“ | A zásoba,] PNV zásoba —

- 115 *Petr hrobař* — Verze: PNV.
117 *Na matčině rově* — Verze: Č7, PNV.

Různočtení: Č7 název *Bez rosy*] PNV název *Na matčině rově* | Č7 květiny lesku] PNV květnému lesku | Č7 dceruška-růže] PNV dceruška — růže | Č7 dosti jí pláče] PNV mnoho jí pláče | Č7 Volali růži mladí i staří: / „Pojď, růže, zjasni zkalený hled, / setřem ti kapky s navlhých tváří, / dej nám jen zlíbat rtů sladký med.“] PNV Volali na ni mladí i staří: / „Pojď, růže, zjasni nebeský hled, / utřem ti kapky s květoucích tváří, / dej nám jich sladký zlíbati med.“ | Č7 Líbal ji] PNV Líbal však | Č7 že strhli nebe v krásu svých let] PNV že snáli ráj v hru mládíových let | Č7 jim stlaly sen, / nebe ni svět jich ráj nemoh' změřit, / svět jedna vůně, pln jara den.] PNV tkaly jim sen, / krásný ten svět jich ráj nemoh' změřit, / byl to pln vůně májový den. | Č7 co těžko] PNV těžko co | Č7 a dokud] PNV že dokud | Č7 jaro že věčné, k neshlazení.] PNV jaro je věčné, bez znavení. | Č7 co vlasů zulíbal] PNV co na rtech zulíbal | Č7 se z řader vyřinulo] PNV se z nich pak vyřinulo | Č7 co často] PNV často co | Č7 růže — mrtvý] PNV růže, pustý | Č7 co jen slzí beznadějí skrývá] PNV co se slzí zoufale skrývá | Č7 pustý byl krov] PNV hrozný byl krov | Č7 zlomená růže] PNV schýlená růže | Č7 srdce by zmlklo] PNV srdce by ztichlo | Č7 žádná mu kapka, hrozný mu pal] PNV žádná tu kapka, hrozný tu pal | Č7 v nočním letě] PNV v teplém letě | Č7 a z noci spánek

na oči] PNV a noci spánek do očí | Č7 matky obejmutí] PNV k matce
povzdechnutí | Č7 stíraly rány] PNV zavřely rány | Č7 ach, kdo by]
PNV ach kdo by

119 *V lomech* — Verze: PNV.

122 *Pohanský král* — Verze: PNV.

123 *Jíra* — Verze: A, PNV.

Různočtení: A hebkým carem] PNV hebkým cárem | A ti z poslední]
PNV tu z poslední | A v nich Jíra] PNV z nich Jíra

124 *Rekruti* — Verze: A, PNV totožné.

125 *Svatební píseň* — Verze: Č6, PNV. Časopisecká verze má název *U starých
vrb* a celkově značně odlišné znění; uvádíme diplomatický přepis textu
podle Č6:

Zakývly šedé vrby v klid
a měsíc ostříbřil jim hlavy;
z vesničky vyšel mladý hoch,
a v pláč vypuknul useдавý.

„Tě zejtra vedou k oltáři,
a já mám ukrátit mu cestu“ —
vzal struny, šmytcem hladil je
a hledal píseň pro nevěstu.

A hledal, až ji vynašel,
až vdechl v ni svůj život celý —
ten život jako horký stesk,
ač bez tepla, tak osamělý.

A když tu píseň uslyšel,
v níž celý jeho život vytek'
tu zachvěl se a zajásal,
a vydech' v ni života zbytek.

Zamyslily se vrby v klid,
a když se k ránu rozednilo,
zamyslila se nevěsta —
a přec to všecko pravda bylo.

- 126 *Na číhané* — Verze: PNV.
- 127 *Rouhač* — Verze: PNV.
- 130 *V pustých ladech* — Verze: PNV.
- 131 *Na stráži* — Verze: Č5, PNV.
 Různočtení: Č5 Přemítal v mysli] PNV Přemítal k ránu | Č5 v noci té] PNV noci té | Č5 občanů a zlatý] PNV občanů, jich zlatý | Č5 nikdo z něho vytržen] PNV nikdo nebyl vyrušen | Č5 Zvlášť naproti tam v okénku, / tam hlídal svoji milenku, / k ní mnohý vzdech se vyloudil / a mnohý hled k ní zabloudil.] PNV Pak naproti tam v okénku / též hlídal svoji milenku, / a když tam hled svůj obrátil, / div stesk mu duši nechvátíl. | Č5 Kdy noc se k ránu] PNV A když noc v den se | Č5 dvířka] PNV dvéře | Č5 políbil — / on namířil a nechybil.] PNV políbí / — ej, namíři-li, nechybí. | Č5 bratři tebe pozdraví] PNV bratři tebe proslaví
- 132 *Bludný jezdec* — Verze: PNV.
- 133 *Náš písničkář* — Verze: PNV.
- 135 *Bouře* — Verze: PNV.
- 137 *Cikánská večere* — Verze: A, PNV.
 Různočtení: A zarazil se, bled'] PNV zarazil se bled | A upřádá] PNV dopřádá
- 138 *Matka* — Verze: PNV.
- 140 *Královský posel* — Verze: PNV.
- 142 *Husar* — Verze: PNV.
- 145 *Plukovní tambor* — Verze: Č9, PNV.
 Různočtení: Č9 vylítne;] PNV vylítne:
- 147 *Šotek* — Verze: Č9, PNV.
 Různočtení: Č9 sen ji oslazuje] PNV sen jí oslazuje | Č9 kratochvíl] PNV kratochvil
- 149 *Vávra mládek* — Verze: Č8, PNV.
 Různočtení: Č8 rozváží:] PNV rozváží, | Č8 Vědra, samé] PNV Vědra samé | Č8 samé rozumy, / náves plná pacientů — / co on neumí? / Zavejskne, vůz zastaví,] PNV jaké rozumy! / Náves plna pacientů — / co on neumí? / „Juchej!“ vejskne, zastaví, | Č8 hned se taky uzdraví] PNV už se také pozdraví | Č8 samí mudrci] PNV velcí mudrci | Č8 zdráv buď na věky] PNV dlouho buď nám živ | Č8 svede / všechny zázraky] PNV zkusí / tento divů div | Č8 přikáže] PNV rozkáže
- 151 *Postilion* — Verze: A, PNV.

Různočtení: A do stotísic] PNV do stotísic | A k mládí doletí] PNV
v mládí doletí

153 *Zlatá babička* — Verze: Č9, PNV.

Různočtení: Č9 mládne] PNV mladne | Č9 sládne] PNV sladne | Č9
korunu,] PNV korunu

II/ PRÓZA

V oddílu prózy, jenž tvoří největší část přítomného svazku, vybíráme čtyři z celkových dvaceti čtyř Hálkových povídek, črt a novel, jež jsou reprezentativními a umělecky nejzdařilejšími ukázkami z jeho raného (*Muzikantská Liduška*), středního (*Domácí učitel*) a zralého (*Na statku a v chaloupce*, *Poldík rumař*) tvůrčího období. Stranou výboru zůstává jediný Hálkův román *Komediant* z roku 1861. S výjimkou první ze zde tištěných próz, již autor vydal pouze knižně, registrujeme vždy dva autorizované otisky, tj. nejprve časopisecký a následně knižní; rukopisy próz se nedochovaly. Tyto prózy publikujeme vesměs podle časově pozdějších knižních otisků, jež vyšly rovněž za autorova života, nebo (v případě *Poldíka rumaře*) těsně po jeho smrti, avšak ještě v jeho autorské přípravě. Knižní otisky zpravidla nejsou přepracováním starších časopiseckých znění, ale pouze jejich reedicí, drobně retušovanou pravopisně a stylisticky. Při jejich zřejmě jen ledabylé redakci, zvláště pokud jde o prózy *Na statku a v chaloupce* a *Poldík rumař*, však docházelo i k textovým výpadkům (od úrovně jednoho slova až — v jednom případě — po úroveň odstavce), jež jsou přinejmenším zčásti takřka jistými omyly autora nebo tiskaře. V nutných případech, tj. tam, kde je knižní text poškozen nebo kde se jedná o zřejmý omyl, doplňujeme vypadlý text zpět podle časopiseckých otisků a korigujeme podle nich i některá další nedopatření (srov. seznam emendací na s. 452n).

Soupis textových rozdílů mezi oběma verzemi zachycují různočtení zpracovaná na následujících stranách této zprávy. Do různočtení próz zahrnujeme obvykle jen lexikální odlišnosti, zatímco interpunkční změny uvádíme pouze tam, kde vedly k emendaci. Různočtení však neregistrují četné opakující se jevy, prováděné, ač zpravidla nedůsledně, často i v desítkách případů v rámci jednotlivého textu, jako jsou změny v přítomných tvarech slovesa *být* (*sem/jsem, sou/jsou* atp.), v psaní koncového *-t/-ť* u ženských substantiv, u předložek *s/z, se/ze* a předpon *s-/z-*, v psaní souhlásky *n/nn*, v délce samohlásek včetně koncovek predikativu (*byla těžka/těžká* apod.), v hranicích některých slov (*jako by/jakoby, kdy by, kdy bych / kdyby, kdybych, po každé/pokaždé*,

- 317 Č12 že jest v tváři červená, zdravá, že jest hezky rostlá a vůbec že jest
děvče, které stojí za to, aby za ním se ohlednul] *JTP* že jest v tváři
červená, zdravá, že jest děvče...
- 317 Č12 zaklusat jako koně.] *JTP* ...koně. —
- 318 Č12 košík s obědem] *JTP* košík...
- 319 Č12 řekl velmi málo.] *JTP* ...málo. —
- 320 Č12 nechodíte v neděli odpoledne nikam] *JTP* nechodíte v neděli nikam
- 322 Č12 za větší lodě] *JTP* ...lodi
- 325 Č12 atd.] *JTP* a t. d.
- 330 Č12 čekaly, až večer k nim se dostaví] *JTP* ...večer se k nim...
- 332 Č12 majetníci zvířat, jimž Poldík prodlužoval život a snad i trápení,
za druhé obecenstva] *JTP* ...trápení; za druhé...
- 335 Č12 zapřahali do tvého vozu — tak jim bude] *JTP* ...vozu, tak...
- 338 Č12 vám ubude starosti] *JTP* ...starostí

III/ PUBLICISTIKA

V oddíle publicistiky přinášíme šest ukázek z Hálkovy rozsáhlé mimobeletri-
stické tvorby pro noviny a časopisy. Tyto ukázky reprezentují jednak pestrou
žeň cestopisných fejetonů a článků a jednak autorovy časové a literární úvahy.
Hálek sám nepřipravil žádný knižní výbor ze své publicistiky (jako to činil
např. Jan Neruda ve svých knihách fejetonů) a všechny texty tištěné v tomto
výboru vyšly za jeho života pouze jednou. Jen první z nich, cestopisný článek
Neštěstí na Dunajci v Tatrách, má též dochovanou rukopisnou předlohu.

Neštěstí na Dunajci v Tatrách (Č13)

Článek vyšel za Hálkova života v jediném otisku (Č13) s názvem *Z cesty
Dr. Julia Grégra a Vítěz. Háлка (Neštěstí na Dunajci v Tatrách)* v *Národních
listech* 2, 1862, č. 166, 17. 7., s. [1-2], podeps. Hálek, a byl uveden lokací a da-
tací „V Pisarzowě dne 13. července 1862“. Text článku je obsažen v Hálkově
dopisu Dorotě Horáčkové, odeslaném z haličské vsi Pisarzowa dne 13. 7. 1862
s pokynem, aby v něm vylíčenou příhodu sama přepsala, upravila a doručila
redakci *Národních listů*; tento dopis je jedinou dnes známou rukopisnou před-
lohou článku. Autograf dopisu (R3) je chován v Literárním archivu Památníku
národního písemnictví ve fondu Hálek, Vítězslav — korespondence odeslaná
a má podobu dvojlistu modrého dopisního papíru formátu A4, popsaného

hustě po všech čtyřech stranách. Dorotin přepis ani případný redakční opis se nedochovaly. Hálkův dopis v úplnosti publikoval až František Bařha ve své edici Hálkovy korespondence (Hálek 1963: 76–82). Text příhody, jež se poté stala obsahem článku, uvozuje Hálek ve zmíněném dopisu těmito slovy (citujeme diplomaticky podle originálu R3):

Nejmilovanější dítě moje! Ještě jaktěživ neměl můj list takového významu, jakého má tento. Již ta okolnost, že Ti píšu vlastní rukou, může Tě přesvědčiti, že jsem úplně zdrav a můžeš býti zcela beze strachu o mne. I chápu se tím rychleji pera, poněvadž vím, že věc ta, o které Ti psáti chci, se do novin dostane, a kdyby byla trochu překroucená, mohla by Ti starost a strach způsobiti. Prosím Tě ještě jednou, abys byla beze strachu, a ujišťuji Tě na svou lásku k Tobě, že jsem úplně zdrav. Nebudu Ti opisovati cesty svoje, poněvadž bych tak sotva přišel ku konci. Ale začnu s věcí samou.

Následuje text publikovaný poté jako článek v *Národních listech*. Citovaná formulace „vím, že věc ta [...] se do novin dostane“ svědčí patrně o Hálkově dohodě s jeho nadřízeným, spolumajitelem *Národních listů* Juliem Grégrem, jenž spolu s Hálkem popisovanou příhodu prožil; Hálek ji mohl přímo zapísat na Grégrův pokyn, udělený mu v Polsku. Ukončení dopisu (po slovech „[...] záchraně jako zázrakem.“) obsahuje mj. též zmiňované pokyny Dorotě Horáčkové; zvyrazňujeme zde větu, jež byla použita pro zakončení článku v novinách:

*Vím, duše moje, žeš poznala při čtení toho listu smrtelných úzkostí. Ale byla povinnost moje, všecko Ti popsatí pravdivě, abys se nejspíše tak utíšila. Neboť by Tě mohly zprávy v novinách velmi polekat. **V Pisarzowě slavíme dnes velmi vesele svoje druhé narození.** Slečna Branická, a její sestra paní Slavíková, dr. Slavík, Grégr, starý Branický a jeho paní, všickni Tě zkazují co nejsrdčejněji pozdravovat. Přijedou budoucí měsíc do Prahy, slíbil sem jim, že Tě s nimi seznámím. Tisíckrát Tě líbám, moje z novu nalezená duše a plakal-li sem kdy slzy radosti, byly to zajisté ten krát, že jsme sobě záchraně, že jsem zachován národu svému. Moje živobyť patří jemu a Tobě. Prosím Tě, opiš důležitá fakta, a odešli je hned do redakce *Nár. listů* po Edovi [tj. snad po Eduardu Grégrovi, bratrovi Julia Grégra]. Vynech jen, co se Tebe týká, ostatní (pokud se jednotlivá místa neopakují) můžeš dát doslovně, a podotkni výslovně napřed, že to psaní jest ode mne, jmenem mne jmenujíc.*

Pozdravuj maminku na stotisíckrát, i bratry i sestru. Prosím Tě, piš mi do Pešti poste restante, kdež jsme 16. t. m., aneb do Vídně do redakce „Ost und West“ pod mou adressou; ve Vídni jsme 18. t. m. Líbám Tě a tisknu Tě na srdce své co mou nejmilovanější dívku, co poklad, jež bych byl tak brzy ztratil. Buď zdráva. Neskonale se těším, až Tě opět do své náruči pojmu. Buď pak přesvědčena, že jsem úplně zdrav na celém těle i na celém duchu. S bohem! Tvůj navěky Vinca ¶ Podrobnější popis se podá v popisu našich cest, to, prosím Tě, podotkni při opisu listu toho.

O příhodě prožité na Dunajci se Hálek už pouze zmiňuje i v následujícím dochovaném dopisu Horáčkové, psaném v Pešti 19. července 1862, a ujišťuje snoubenku znovu o svém zdraví. — Poněkud odlišnou verzi celé příhody podává rozsáhlý článek Julia Grégra, publikovaný jako vzpomínka na Háلكa tři roky po jeho skonu (Grégr 1877).

Popsaná situace vzniku textu jasně dokládá, že všechny změny, jež se do textu dostaly mezi Hálkovým dopisem a článkem v *Národních listech*, jsou nutně neautorské (ať už vznikly přičiněním Horáčkové, redaktorů novin, nebo tiskaře), byly však Hálkem bez možnosti kontroly předem odsouhlaseny. Zde text publikujeme podle tištěného znění Č13; podle R3 však korigujeme několik nedopatření, jež zjevně vznikla jeho chybným čtením během přípravy článku (viz soupis emendací na s. 452n). Podle vžitě vydavatelské tradice volíme název *Neštěstí na Dunajci v Tatrách*, uvedený v Č13 pouze v závorkách; v původním názvu *Z cesty Dr. Julia Grégra a Vítěz. Háلكa* rozepisujeme na plné znění Hálkovo křestní jméno a činíme z tohoto názvu podtitul.

Text článku je ve srovnání s R3 v některých pasážích redakčně přestylizován a také krácen (např. mizí všechna místa oslovující Horáčkovou), popřípadě též doplňován. V níže uvedených různočteních registrujeme pouze lexikální a výrazné interpunkční odlišnosti mezi R3 a Č13. Nezahrnujeme do nich opakující se pravopisné jevy (srov. výše poznámku k různočtením próz), dále evidentní přepsání a chyby v rukopisu i v nekvalitním tisku, a stejně tak odstavecování, jež je až dílem redakce *Národních listů* (R3 podává celou pasáž jako jediný, zřejmě narychlo psaný odstavec). Neevidujeme ani alternace v psaní vlastních jmen osob a dalších tvarů jako (ve srovnání Č13/R3) *abychom/abysme, Brunická/Branická* (spr. Brunicka), *Grégr/Gréger, Gregr, Waszikiewicz/Wąszkiewicz* (spr. Wąsikiewicz), *vodka/vódka, všichni/všickni*.

OBSAH

POEZIE	7
Večerní písně	9
1/ Přilítlo jaro zdaleka	11
2/ Já jsem ten rytíř z pohádky	12
3/ Umlklo stromů šumění	13
4/ V tom světě vše teď usnulo	14
5/ Na nebi na sta hvězdiček	15
6/ Divoucí div to — bože můj!	16
7/ Bůh povolal mne do ráje	17
8/ Kdyby ten slavíček	18
9/ Mám ti to sladké tajemství	19
10/ Má milá, pojď a poklekni	20
11/ Tys jenom ještě poupátko	21
12/ Ten slavík ani neuleh	22
13/ Ty dívko zvláště líbezná	23
14/ Již stalo se. Má duše bez tebe	24
15/ Když tak se na tě dívám	25
16/ Tvé oko krásné jezero	26
17/ Má milá, pojď, přisedni blíž	27
18/ Na dubě lkala hrdlička	28
19/ Ty hvězdičky tam na nebi	29
20/ Ten není rekem největším	30
21/ Na nebi plno hvězdiček	31

22/ Na nebi měsíc s hvězdami	32
23/ Sluneční žár o poledni	33
24/ Čím, srdce, čím jsi zhřešilo	34
25/ A kdyby vše potěšení	35
26/ Mně zdálo se, žes umřela	36
27/ Když bůh byl nejvíc rozkochán.	37
28/ Tak mnoho věcí na světě	38
29/ Když jsem se díval do nebe	39
30/ Noc byla krásná, průhledná.	40
31/ Již nevím, zda to sen, či ne	41
32/ Tak temnomodrá nebes baň	42
33/ Ten ptáček, ten se nazpívá	43
34/ Tak ticho kolem — zdá se mi	44
35/ Mně zdálo se; „Bol zestár už	45
36/ Byly dvě boží myšlénky	46
37/ Mladinký ten zpěváček	47
38/ Tak jak ten měsíc v nebes baň	48
39/ S dnem noc se navždy rozešla.	49
40/ Vy všichni, kdo jste stínění	50
41/ Z svých písní trůn ti udělám	51
42/ Nediv se, jestli uslyšíš	52
43/ Ten boží svět tak daleký	53
44/ Hej, jaká radost v kole	54
45/ „Nedobře lidem bez zpěvu“	55
46/ Já na čas dlouhý oněměl	56
47/ Můj bože, všechny nároky	57
48/ Požehnaný, jenž pomazán	58
49/ V tvých rukou mnoho spočívá	59
50/ Já v trouby zahrát rozkázal	60
51/ Kdo v zlaté struny zahrát zná	61
52/ Nekamenujte proroky	62
53/ Z nebe se snáší andělé	63
54/ Již jděte, milé dítky mé	64
55/ V nebi bledá luna stála	65
56/ Do dálky odjíždí.	66

Dodatek z druhého vydání (1862)	67
I myslil jsem si, jak by as	67
Což platno, že ten slavíček	68
Tak často mně to připadá	69
Což je kvítí krásné	70
Ty hvězdičky tak drobounké	71
Tys ruku svou položila	72
Až tělo zemi odevzdám	73
Dodatek z třetího vydání (1871)	74
Jsem jako lípa košatá	74
Vy malí, drobní ptáčekové	75
Poduškou byl mně zármutek	76
Básně mimo sbírku	77
Mám bázeň, drahá, o tebe	77
Za šera	78
Přenežným jara dotknutím	78
Vy slavíkové v háji	79
Kde jsi, má růže spanilá	80
Pohádky z naší vesnice	81
Naše vesnice	83
Šumaři	86
Král Sáva	88
Pohádka o hvězdné panně	90
Lesní žena	94
Král Jindra	99
Návštěva	101
Pod hradem	103
Pomník	105
Choděra	107
Dva stíny	109
Starý kozák	111
Dražba	113
Petr hrobař	115

Na matčině rově	117
V lomech	119
Pohanský král	122
Jíra	123
Rekruti	124
Svatební píseň	125
Na číhané	126
Rouhač	127
V pustých ladech	130
Na stráži	131
Bludný jezdec	132
Náš písničkář	133
Bouře	135
Cikánská večere	137
Matka	138
Královský posel	140
Husar	142
Plukovní tambor	145
Šotek	147
Vávra mládek	149
Postilion	151
Zlatá babička	153
PRÓZA	155
Muzikantská Liduška	157
Domácí učitel	188
Na statku a v chaloupce	225
Poldík rumař	311
PUBLICISTIKA	343
Neštěstí na Dunajci v Tatrách	345
Noc a jítro na moři	351
Cestopis na Oupor	355
Podmořský drát	367
Gogola hledám	370
Papírová společnost	374

KOMENTÁŘ	379
EDIČNÍ ZPRÁVA	406
JAZYKOVÁ POZNÁMKA	446
BIBLIOGRAFIE	455
VYSVĚTLIVKY	465

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

svazek 106

Řídí redakční rada České knižnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček, Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Redakce: Petra Hesová

Vítězslav Hálek

Básně a prózy

Text k vydání připravil a vysvětlivky sestavil Michal Charypar

Komentář napsal Michal Fránek

Obálka (s použitím olejomalby Viktora Barvítia *Zkouška koní v Paříži*, 1867, Národní galerie Praha), vazba a grafická úprava Jana Vahalíková

Výběr ilustrace na obálku Stanislava Fedrová

Odpovědná redakce Petra Hesová

Sazba písmem Tabac a litografie obálky a vazby Jana Vahalíková

Tisk a knihařské zpracování Finidr, Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knižnice

ÚČLK FF UK, náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2020 jako 1725. publikaci vydavatelství Host

487 stran

V České knižnici vydání první